

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO.

Štev. 11.

V Ljubljani, dne 1. novembra 1910.

Leto XXX.

Pastúškin :

Očetu.

1.

Med nama dalj bilà je dolgostasa,
prek nje so švigala mi poročila,
s strupenim dihom mi srce morila,
da gre oko ti prek zidovja časa ;

da v val pozabe ti je že do pasa
spomin zabredel in zavesti krila,
kaljena v boli, pšica prestrelila —
golobka pada v polja zlatoklasa.

Dobil sem pismo: „Za očeta moli,
in zdravje vrne Bog mu dobrotljivi.“ —
Ki za resnico niste preoholi,

kako se zdijo vam imperativi:
trdno veruj, ne omahuj nikoli
in bodi jeklo, ljubi, upaj, živi?

2.

Jaz nisem molil. V bogokletni trmi
oko z nasmehom hladno-krvoločnim
v obraz je uram vrtalo polnočnim,
duh se lovil po stezi divje-strmi

za tabo, oče, je, da se nakrmi,
napase, z licem zdravim, polnosočnim
med svet s korakom vrne se odločnim
in klenih misli skošaté se grmi.

Jaz nisem molil. Samomuko nemo
sem si izvolil. In, gledé užitka,
kdo ve, če bolj čestitati si smemo,

ko stiska k nam se v noči deva vitka,
al ko se duh dovije skozi temo
napuha v éden samoodpočitka?

3.

Dobil sem pismo: „V nekaj dneh okreva.
Bogu se dobrotljivemu zahvali,
tri funte težko svečo mu zapali,
naj plamen njen Tedeum tvoj odseva.“

Jaz nisem je zapalil. V slapu speva
jaz nisem se zahvalil. Na obali
naivnih duš so mnogi zmajevali:
„Vrtinec mika te — naj ti pripeva.

Če ti je pisano, kdo udriži te?
Z njim se pomeri jaden in zagini;
solzé na grob v sočuten hip prelite

ne bomo ti odrekli.“ V bolečini
zlagani so njih duše plemenite
opljuvale vse lice domovini.

4.

Saj ne vedó, kar skušil ti si, oče,
ko nizale noči so ti prečute
na nitko časa dneve borbe krute:
bol jekleni, da volja silno hoče.

O dragocena niz, o v vek cvetoče
pasjonke, z roso biserno posute,
ki iz očesa moškega minute
so jo izvabile v srce pekoče!

Glej, da sem ženska, prosil bi uhanov,
korald rdečih, ki na rožnem vrati
prezgodnjih četico množe papanov.

Tako pa prosim: Oče, da se jati
izognem oglupelih modrijanov,
to svojo niz mi v delež daj bogati!

5.

Pod srajco bom namesto škapulirja
obesil jo, iz nje ob hudi uri,
ko barko zapusté mi Dioskuri,
moči jemal in z njo podil skovirja,

volká, če gladen v stajo mi pridirja
in ne bom vtegnil več zapreti duri;
nikdar ne preslepijo me avguri,
in blagodat vse širja bo in širja.

Baroni, grofje, vitezi in knezi
si kujejo na zid spomina peno
za mrvo let v slikarjevi potezi.

Ti boš stoletij strahoval hijeno,
se v mojem ritmu rogal njeni jezi,
poslednje zrl Adamovo koleno.

6.

In vidim te: po sočni srenjski paši
razbegnile so se ovčice bele,
in vam otroške duše so vesele
objemale z metuljčki se pajdaši.

Kar z jasnega vas črna noč ostraši;
prestregel, ko skoz njégove dežele
trakóv so trume zlate doli spele,
jih mesec je. Zarila čredi vaši

temà je črne kremplje v belo volno,
čez jarke begale so in ograje
ovcé plašné, oko jim grozopolno

zaman iskalo je domače staje —
 Tak upanje je od lepote bolno
 razteplo moje nade v čudne kraje.

7.

In vidim te: v strahú grenkí omami
 čez drn in strn in polja in potoke,
 noge krvave, ran bogate roke,
 sam plašen za splašenimi ovcámi.

Kar iz temé spet završé nad vami
 pramenov zlatih ptice žarnooke:
 ovcé stojé, spet na domače loke
 s teboj gredó v naročje sreči sami.

A moji mrki so bolj hude baže.
 Kar slepo sem začel verjeti knjigam,
 le malokdaj se medel svit prikaže,

in kar za trmo sfing se norec brigam,
 na voljo padajo samó blamaže,
 pogube ni duhá trdním verigam.

8.

In vidim te: na njivi desetleten
 stojiš in moder; preko vsega žita
 topničarjev gomazen gre srdita —
 ha, preko kruha dir ta bogokleten!

Ti do razora skloniš se premeten
 in prve konje desna zmagovita,
 to kamenja jih v rebra in kopita —
 varuj se, dečko, cesar je osveten!

Dva jezdeca se dvigneta v stremeni,
 zaman urné peté, že te imata —
 na top, v kosarni z njimi se pomeni!

Glej, mene tudi, kapa ti kosmata,
 na top lažnih resnic sveto-strupeni
 so vezali vojniki — sebi škrate.

9.

In vidim te: na topu v levo, desno
 otepaš, suvaš, biješ, kamor pade,
 z rokami in nogami, v prsi, brade,
 z zobmi jih grizeš, obdeluješ besno.

Zaman. Rokav cesarski tesno, tesno
 objame te, prostosti rožne nade
 upehanost ti hipoma pokrade,
 bolnà trpkost zasenči lice resno.

Moj duh ni kakor ti. Miru ne ljubi,
 blodnih stoletij sive stepe meri,
 hladnó nazdravlja zmagi al pogubi.

Če kruha ni, trdíjo nekateri,
 nižino orel-duh krotak zasnubi —
 Kedaj bom jaz se klanjal taki veri?

10.

In vidim te: pred stotnikom v kosarni,
 obdan od živošarastih sabljačev,
 se moško zagovarjaš, sin oračev
 vprašanj se pasti ne udaš nevarni.

V ponosni kretnji, skoro malomarni:
 „Naš trud potic rodi vam in kolačev,
 vi pa tako —.“ Strmel je zbor zijačev,
 prostost ti dal po pameti prevdarni.

Ti zmagal si, a ne v ime postave,
 enkrat je zamižala njena črka. —
 Kako pa tisti, ki hlepi v višave

in mora, da se duša mu nasrka,
 pogosto v prepovedane daljave —
 kam tisti naj, da mu odpró, potrka?

*Tudi prononcipans n
 Dekadenta ne prave
 ~ Peršerim ~*

Pesem dolenskih cest.

Ivan Lah.

(Posvečeno T. K.)

bilo pripravljeno.

„Tinica, pojdi!“

Prikazal se je pri oknu vesel obraz z živimi očmi, z nagajivim nasmehom.

„Takoj pridem; glej, vino je še na mizi.“

Na mizi pod lipo je stalo še vino v kozarcih, kakor smo ga pustili, predno smo si izmislili, da se odpeljemo. Dva velika psa sta ležala ob mizi in sta leno gledala po vrtu. Prijel sem kozarec in ga pomolil hlapcu. Izpil ga je v dušku.

„Dobra pijača, Bomej.“ In si je globoko oddahnil.

„Tinica, pojdi, čemu se lepotičiš?“

Prikazal se je zopet prijazni obraz na oknu.

„Počakaj, pridem takoj! Pij še!“

Natočil sem vina v kozarec in izpil. Leno sta gledala psa novega gospodarja.

„Od kod si se vzela, kaj hočeš tu pri nas?“

Naenkrat so se vrata odprla in Tinica je prišla po stopnicah. Oblečena je bila v lahno rožasto obleko, kakor jo nosijo gospodične na deželi, na glavi je imela preprost slamnik in svilen robec v rokah. Veselo se je zasmejala.

„Kako si nestrpen! Niti ne počakaš, da bi se oblekla.“

Hlapec Bomej je nervozno zakašljajal. Z lahnim korakom je stopila na voz in sedla na mehki sedež. Psa sta skočila na noge.

„Doma ostanita, kaj bi z vama!“ je rekla in sta se obrnila in odšla.

Usedel sem se poleg nje in hlapec Bomej je pognal.

Tako se je začela vožnja.

Ali ste slišali kdaj pesem, ki je polnila ves svet okoli vas, kakor da poje vsa okolica, da je glas odmevu enak in se razlega od zemlje do nebes? Ali ste že peli pesem iz vse duše, ko je trepetalo v njej neugnano hrepenenje in je hotelo naprej kakorkoli, kamorkoli? — Ali ste obstali kdaj presenečeni na svoji poti in se vam je zazdelo, da je ves svet okoli vas ena sama pesem? —

Taka je pesem dolenskih cest.

Voz je drdral naprej po beli cesti; konju je igrala v zraku košata griva, komat se je zibal enakomerno.

„Hijo! Kam, na levo ali na desno?“

„Vse eno, kam. Naprej po cesarski cesti, kamor zanese pot, kjer je več krčem!“

Prijel sem Tinico za roko. Mehka in nežna je bila njena roka, zagorela od solnca. Tudi njen obraz je bil zagorel, kakor da jo je vsako jutro hodilo poljubljat solnce. Zato so bile žive nje oči in jasen njen nasmeh. Ali vi, ki govorite o srebrnem smehu svojih gospodičen: ko bi vi videli nje žive oči, nje jasni nasmeh, ne pisali bi več o srebrnem smehu svojih gospodičen!

Obležala je nje roka v moji, nehote, nevede.

Voz je ropotal po beli cesti in je polnil s svojim ropotanjem vso okolico. Jesenski lesovi so šumeli ob cesti, ptiči so jo obletavali in so prispeli s svojo pesmijo. Vse je bila kakor ena sama pesem, ne veš, od kod prihaja, kam gre. Pesem velika od zemlje do nebes. Kje so ostale skrbi, žalost, nesreča? Ali jih nismo izgubili kje na cesti? Poberi jih vrag! Kdo se jih spomni ob tej visoki pesmi!

„Hi, vozi!“

„Kako je nežna tvoja roka, Tinica, kako je dobra! Ali še veš, kakšen dar mi je dala nekoč? In jaz sem šel na gore in sem izgubil tisti dar. Vrag vedi, kaj me je neslo na gore. Skale na gorah, sem mislil, da so boljše nego v dolini ljudje. In tam sem izgubil tvoj dar. Padel je nekam med skale in se je izgubil v pesku. Dragocen dar je bil, vreden, da bi se shranil v okovano skrinjico in ohranil od roda do roda. Tako pa leži zasut med peskom tam v gorah. Iskal sem ga z nemirnim srcem. Toda bolj ko sem ga iskal, bolj ga je zasipal pesek in bogve, kam ga je odnesel. Odpusti, Tinica! Glej, nekoč je bil človek, ki je izgubil dragocen kamen na poti. In ga je hodil iskat, da je osivel od žalosti in skrbi. Bog ve, kateri popotnik ga je pobral in prodal, ali pa ga je zavrzel kak otrok

kot ničvredno stvar; mogoče tudi, da so ga strli vozovi s težkimi kolesi. In so govorili ljudje, ki so ga videli iščočega po cesti: Čemu se vrača ta popotnik in dela napotje? Kar je izgubljeno, je izgubljeno. Ako ni našel prvič, bo tem manj našel drugič. Ali ni boljše, z brezskrbno radostjo oditi v svet nego vračati se in iskati s tugo in žalostjo, kar je izgubljeno? Toda popotnik jih ni poslušal: iskal je dolgo, ne da bi bil našel, kar je izgubil; nazadnje so ga našli mrtvega na onem mestu. Kaj je bilo treba praznega iskanja, žalosti in smrti? Ali ni bilo boljše, zapeti si pesem in oditi v svet? Kdo ve, kaj ga je čakalo drugod na cesti. Ako mu je bilo usojeno, bi bil stopil nekoč v krčmi k njemu popotnik, podal bi mu bil dragoceni kamen in rekel: Vzemite ga, našel sem ga in vem, da je vaš. Tako pa ni imel niti tega, kar ga je še čakalo na nadaljnji cesti, niti tega, kar je bil izgubil. Umrl je od žalosti in skrbi. Bil je ljudem v napotje, sebi v nesrečo.

Vidiš, Tinica, tako se je zgodilo z onim popotnikom. Zato nisem šel več nazaj iskat dragocenega daru, ki si mi ga dala. Ako je usojeno, prinesle ga bodo vode z gor in vrgle predme na cesto: Glej, našle smo, kar si bil izgubil. Ako ne, Bog ž njim! Tako je vidiš, Tinica, z vsem na svetu, tudi z mladostjo in tudi z ljubeznijo. Zato sem ti povedal, da sem izgubil tvoj dragoceni dar, in sem ti dal za primeru popotnika, ki je iskal, kar je bil izgubil, do smrti. Čemu bi se vračali, čemu bi iskali? Vse leži tam za nami: nedolžnost, mladost, ljubezen. Bog ve, kdo je pobral! Ali je našel popotnik in odnesel s seboj, ali je zavrzel otrok kot ničvredno stvar, ali je strl voz s težkimi kolesi. Ne našli bi, če bi iskali do smrti. Žalost bi objela naša srca in starost bi zlezla na rame. Ako je usojeno, prines o vse za nami: nedolžnost, mladost, ljubezen; ako ne, Bog ž njimi! Kdo ve, kaj nas še čaka na nadaljnji cesti.“ —

„Hijo, vozi! Vidiš, Tinica, neumno je žalovati za izgubljenim, vračati se in iskati in se pri tem starati. Daj roko, Tinica, zasmej se z jasnim smehom! Kdo bi mislil na to, kar smo izgubili! Cesta leži pred nami. Hijo, vozi!“

Zasvetila se je krčma ob cesti. Zelen vrt je rasel okoli nje, kamenita miza je stala pred njo

„Eha, ustavi!“

Hlapec Bomej je pritegnil vajeti. Konj je zavil, kakor da bi sam vedel, kaj in kako. Kdo ve, kolikokrat je vozil tod mimo, nikoli še ni vozil, da bi se ne bil ustavil pred krčmo. Zato je zavil in se ustavil naravnost pred vrati, kakor je navada.

„Liter vina, krčmar!“

Debel človek se je zasmel na pragu.

„Ali bode te rumenega ali rdečega?“

„Rdečega.“

Godec se je prebudil za mizo, kjer je spal od prejšnje noči. Takoj se je prebudil, kakor hitro je slišal besedo o vinu. Vzel je harmoniko in je nategnil veselo pesem.

Ali ste kdaj slišali godčevsko pesem? Nihče na svetu ne poje kakor on. Pometali smo proč vse narodne instrumente, ko smo zaslišali njegovo harmoniko. Vragu samemu je menda odnesel svojo umetnost.

Stopila sva s Tinico z voza in celo hlapec Bomej se je začel nemirno premikati. Konj je zemljo kopal z nogo. Komaj je voz stal na svojem mestu; skoraj bi se bila začela kolesa sama premikati.

„Polko igray, godec, poskočno! Vidiš, Tinica, to je ples! Kako so v tem trenutku žive tvoje oči, kako je jasen tvoj nasmeh! Kdo bi se zdržal, da bi ne poljubljal tvojih polnih, kipečih ustnic?“

Godec je doigral. Denar je zažvenketal na mizi.

„Pij, godec, in zaigraj drugo, novo!“

Prislonil je glavo k harmoniki, kakor zaljubljen fant nasloni glavo k svoji ljubici, kadar ji šepeta neumne besede.

„Vidiš, Tinica, godcu je harmonika vse: postelj in žena, denar in posestvo, vzrok in namen, začetek in konec. Tako je nam zemlja vse in življenje njena edina pesem. Eno iz pesmi ljubi godec nad vse, kakor ljubim jaz tebe, moja edina ljubica; zato poljubljam tvoja kipeča ustna, kakor da bi hotel do dna izpiti vso tvojo sladkost. Godi, godec!“

Končan je bil ples.

„Krčmar, plačam!“

Debeli krčmar se je zadovoljno zasmel.

„Veselo, veselo. Kam pa?“

„Vozimo se po svetu kakorkoli, kamorkoli!“

„Ho, vi srečni ljudje!“

Stopila sva s Tinico na voz.

Godec se je dvignil in je prišel za nami.

„Vzemite me s seboj na voz!“

„Pojdi, godec, in igray!“

Posadil se je zadaj na voz.

Hlapec je pognal.

„Juhu!“

To je bila pesem na cesti! Cesta se je vila v daljavo kakor pesem od griča do griča. Plesala so drevesa ob cesti, bori so šumeli, jagnedi so šepetali, smreke so se vrtle.

„Vidiš, Tinica, vsa zemlja je kakor sama pesem in ples. To dela godčevska umetnost. Ako bi te ne bilo, bi bil svet otožen in zapuščen. Kaj je življenje, Tinica? Pravijo, da nosimo vsak svojo butaro od rojstva do smrti. Vrag vzemi butare, ako jih je Bog naložil! Vem, da so ljudje na svetu, ki ne morejo brez njih živeti. Celo taki so, ki jih imajo vedno premalo, kakor da so rojeni zato, da nosijo butare zase in za druge. Toda kaj bi mi z butarami? Pomisli, Tinica; ti in butara. Ali jaz! Kako bi plesali, kako bi se vrteli? Komaj hlapec Bomej bi jo morda sprejel. — Ali pomisli godca in butaro. Zagodel bi tako, da bi butara odplesala bogve kam. Zato je harmonika na svetu. — Vračal sem se nekoč, ne vem odkod. Godec je sedel z nami v vagonu in je spal. Bog ve, kje je prečul noč, v gostilni, ali na svatbi, ali pri dekletu. Harmonika mu je ležala v naročju; godec je spal, ali pesem ni spala. Samo od sebe so se zgenili prsti — in je nam zaigral. Spal je in igral. Kam se voziš, godec? smo ga vprašali. Nič ni slišal, le igral je naprej svojo pesem. Še tisti dan sem ga videl v mestu, ko so ga gnali. Zaprli so ga, ker je nekoč igral, ko mu je prepovedal vaški župan. Še na sodišče jim je priigral, prav pred vrata pravice, dokler ga niso zaprli. Taka je pravica na svetu. Čemu ti to pripovedujem, Tinica? Hotel sem ti povedati, kako je z nami, s plesom in z butarami. Vse je, kakor kdo hoče. Priznati se mora, da je človek zelo nehvaležna stvar in da ima Bog ž njim velike težave. Ljudje so vedno nezadovoljni v svoji nepopolnosti. Otroci so, ki hočejo imeti vse, kar vidijo, in še več. In vedno govore in prosijo: daj, daj! Kako bi se ne smejal dobri Bog? Glej, vse sem jim dal, da si izbero po volji, in vedno še hočejo. Kaj hočete še, ljudje božji?“

Privozili smo na vrh klanca in zaplesali so griči okoli nas.

„Godi, godec!“

„Vidiš, Tinica, ta krasni svet! Pomisli na križe in težave po teh hišah in vaseh, ki nemo leže ob razvoženih potih. Oni, ki so mislili o vsem tem, niso imeli še nikdar vesele ure. Komur se hoče žalosti, je ima povsod dovolj. Zato je na svetu harmonika: ob njeni pesmi zablešči, komur se hoče veselja. Godi, godec! Juhu!“ —

Celo hlapec je zavriskal in konj je hotel voziti raje v reber nego na ravnem ali pa navzdol.

„Veliki nevhvaležneži so, ki govore, da je svet slabo ustvarjen ali da je življenje ničvredno. Vse je prav, kakor je, samo ljudje ne znajo prav živeti. Godi, godec!“

Za ovinkom se je pokazala gostilna. Vozovi so stali pred njo, pivci so sedeli pri mizah. Od skrbi in težav so si podpirali glave.

„Eha, ustavi!“

Obstal je konj sredi med vozovi in prag gostilne se je napolnil z mladimi obrazi.

„Godec je tu, veselje je tu.“

Prišli so in so prijeli godca in ga svečano nesli v gostilno.

„Pojdiva, Tinica, za njimi! Daleč je še noč.“

Skočila je lahkotno z voza in sva odšla na ples. Mladi pari so se vrteli v gostilni.

„Godi, godec!“

Možje so zapustili skrbi in težave in so pritrkavali z nogo.

„Kdo bi se kremžil! Godi, godec!“

„Vidiš, Tinica, dvoje sorte ljudje so na svetu: eni, ki ljubijo večnost, drugi, ki ljubijo trenotek, eni hočejo vse, drugi le nekaj, eni hočejo butare, drugi ples. Velika je včasi človeška neumnost in nepreudarnost. Kajti modro je Bog ustvaril tako, da je včasi trenotek kakor večnost in večnost kakor trenotek, da je vse — nekaj in nekaj vse, da je butara ples in ples butara. Vrag vzemi vso filozofijo, Tinica, kajti krasen nad vse filozofske sisteme je ples s teboj. Godec, godi!“

Pozno v noči smo se vračali domov. Tema je ležala po zemlji, zvezdno nebo je sijalo nad njo. Cesta se je svetila daleč v noč. Tinica je ležala kakor utrujena v mojem naročju.

„Vidiš, Tinica, tako eni ljudje iščejo, kar so izgubili, in drugi iščejo, česar niso nikdar imeli, in niti prvi niti drugi ne bodo našli niti tega, kar so izgubili, niti tega, česar niso še nikdar imeli: niti resnice niti svobode. Jaz pa imam tebe, Tinica, ti zlato dekle, in pesem imava in godbo in ples. Kje je ostal godec? Naj nese naprej svoje veselje. Glej, kakor pesem je noč okoli naju. Da bi bilo življenje kakor ta vožnja! Daj, da poljubim tvoje polne, kipeče ustnice. In kaj hočeva še? Slišiš, kako šepčejo drevesa po lesovih, kako šume žita po poljih, kako se iz daljav smejejo vinske gorice? Glej, vse je na svetu, vse, in kakor večnost je ta trenotek, kakor da je v njem vse, kar je bilo izgubljeno, in vse, česar ni še nihče našel.

Počasi se je na sedežu zibala temna postava hlapca Bomeja, enakomerno je plavala konjeva griva v lahnem vetru. Tinica je ovila roke okoli mojega vratu in nje speče ustnice so iskale poljubov...

Prijatelj Mavricij, ki je pripovedoval to povest, je nenadoma utihnil, ozrl se je po nas in je — zaplakal. Pripovedoval je vse kakor v sanjah, njegove oči so žarele, ustnice so poljubljale, roke objemale. Sedaj je bilo, kakor da se je mahoma prebudil in nas zagledal pred seboj. Daleč je bila dolenska hiša, Tinica, cesta, pesem, ples. Zato je zaplakal.

„Kje si, mladost, izgubljena, nedožita, tako krasna in vesela kakor vožnja po beli cesti? Kje si pesem, neugnana, nedopeta, kakor svet v onih čudovitih časih? Kje si, Tinica, dekle ljubljeno, ki si edina znala voziti se po dolenskih cestah, kakor da si ti edina razumela njih pesem?“

Vojeslav Molè:

V gotski cerkvi.

Drgeče mrak med vrstami stebrov sneženih,
žarijo okna kakor mističnih svetov
vonjave rože; kakor iz daljav meglenih
zveni nadzemska pesem blaženih duhov.

Poslednji žarek nad oltarjem mre ko sanje.
Sred rož in sveč Madonin plameni obraz,
visoko pod oboki orgelj mre bučanje
in iz vonjav kadila klije nočni čas.

Melanholija.

Sto zlatih zvezd je vplela noč si v temne lasi,
zagrnil ji obraz srebrn je pajčolan.
Trepeče mesečina. Davni, davni časi
so prebudili se, gredo čez nočno plan.

Med lilijami angel tožnobel obstal je,
zamišljena mu z usten pesem v noč drhti
in slušajo vrtovi ga in zvezdne dalje
in angel sam svoj spev posluša in ihti.

Tri pisma o Bosni.

Josip Wester.

II.

o ti je bilo vrvenje na véliki sarajevski postaji! Dospel je s severa zadnji večerni vlak po edini progi, ki veže glavno bosensko mesto z monarhijo, ali bolje povedano — z onostransko državno polovico. Lahko si misliš, da je bil cilj skoro vsem potnikom — Sa-

rajevo. Tudi drugod imajo bogato razsvetljene perone, tudi na marsikateri drugi velikomestni postaji pripelje vlak množico potnikov, da jih valovi in mrgoli na vseh dostopnih in prehodnih prostorih, a tako pestrega prizora še nisem zrl na nobeni drugi železniški postaji. Predvsem ti sili v oči dvojnost ali celo trojnost noše: civilna evropska, vojaške uniforme in domača narodna, in vsa ta pestrost se ti zgrinja in preminja pred očmi kakor prizor v kalejdoskopu. Seveda nisem imel namena niti prilike vse to natančneje opazovati, zakaj v skrbeh sem bil radi prenočišča, dasi sem bil še zjutraj brzobjavno naročil sobico v prvem hotelu kar za šestdnevno bivanje. A nekaj sem vendar, reči moram, rad in pazljivo motril: deklice, vračajoče se s tritedenskega potovanja, kako so hitele v objem svojim staršem, ki so jih seveda že težko in nestrpno pričakovali.

A zašel sem v „hýsteron“, preden sem ti povedal „próteron“. Ze tisto jutro, ko smo brzeli v avtomobilu ob Vrbasu, smo nedaleč od Banjaluke prehiteli kolono petih ali šestih kočij, v katerih so sedela čedna dekleta v starosti 15—18 let pod nadzorstvom „črnih sester“. Tako namreč imenujejo tam doli šolske sestre nemških katoliških dekliških zavodov, dočim poučujejo v srbskih pravoslavnihi „sive sestre“. Takrat mi je bilo to sicer v vsakem oziru zanimivo srečanje zagonetno; zakaj kaj naj pomeni ta ekspedicija evropsko oblečenih mladih dam v bosenski divjini in še brez moškega spremstva? — Ta dan pa se mi je ponudila prilika, da sem se v kupeju seznanil z nekaterimi teh prijaznih popotnic, in povedale so mi, da se vračajo s svojega počitniškega potovanja. Večidel hčerke sarajevskih uradnikov in trgovcev raznih narodnosti, govoreče povečem nemški, a tudi hrvaški in francoski, gojenke višje dekliške šole, so

napravile lepo zabavno in poučno potovanje prek Hercegovine in Dalmacije v Benetke; odtod po gornjeitalskih mestih in jezerih nazaj prek Trsta, Reke in Zagreba v objem svojih dragih. Ali si že čul kdaj o takem potovanju pri nas? Jedva se prično počitnice, se vda vse nekakemu brezsmotrnemu počivanju. Učitelji potem tožijo, da jim mladina čez počitnice vse pozabi, kar so jim prej s trudom vcepljali. To ni še tako hudo; razsoden učitelj deci v šoli nikoli ne šteje v zlo, če se vrnejo z malo luknjastim znanjem. Tem bolj ga veseli, če jih vidi osveženih obrazov in okrepljenega telesa; tisto potrebno in nepotrebno šolsko znanje se jim itak kmalu vrne. A koliko več si pridobi tisti, ki si je ogledal tuje kraje, posebno take, ki hranijo zgodovinske, kulturne ali naravne zanimivosti! Žal, da ima naša mladina premalo prilike, da bi prišla v širši svet, da ostane nje obzorje spričo tega baš v tisti dobi, ki je najbolj dovzetna za take vtiske in dojme, nekako tesno in omejeno.

Da si ne bi bil brzjavno poskrbel prenočišča, bi ga bil moral v pozni noči po neznanem mestu iskati od hotela do hotela. Zakaj kljub svojim 60.000 prebivalcem ima Sarajevo le dva, kvečemu tri hotele, kjer najde tujec naše vrste zložno bivališče; več je sicer manjših, ki si tudi nadevljejo tako mamljivo ime, še več pa je navadnih „svratišt“, ki pa niso primerna našemu okusu in ne zadoščajo našim zahtevam, čeprav so skromne in radi tega opravičene. Sploh se je najboljšje ravnati po načelu, da si na potovanju poiščeš bivališče boljšega reda, da potem ne doživiš takih neprilik in razočaranj, kakor jih je prav v Sarajevu doživel naš v prvem pismu imenovani potopisec. — Pri izhodu, kjer se je gnetlo kakor pri panjevem žrelcu, ko rojé čebele na svatovski polet, me je čakal hotelski uslužbenec. Moje ime je bila parola, ki mi je zagotovila, da so mi res prihranili sobo in da sem tako rešen zadnje skrbi.

Prvi vtiski, pravijo, da so odločilni; a jaz bi dejal, da ne vselej, posebno takrat ne, če niso dovolj jasni in če se nam javljajo le v podrobnostih in posameznostih, ne pa v celoti. Zato so se mi tudi sarajevske ceste in ulice, vse električno razsvetljene, oživiljene od zaposlenih in brezposelnih šetalcev obojega spola, zdele tako evropsko navadne, da bi po njih lahko sodil, da se peljem skoz moderno mesto, tem bolj, ker smo srečavali tudi polno zasedene vozove električne cestne železnice in ker je imel sprejem v hotelskem vestibulu čisto internacionalen značaj z nemškim sprejemnim jezikom. Pozneje sem občeval seveda po hrvaško; druge turiste sem čul s francosko, angleško in madžarsko govorico; vsak je lahko po

svoje govoril z resnim ravnateljem Srbom ali z uslužnim vratarjem Čehom.

Prva pot drugega jutra me je povedla na grad k „rumeni bastiji“. Sedaj v jutrnjem solncu je pokazalo Sarajevo vse drugačno lice kakor prejšnji večer v umetni razsvetljavi. Po udobno tlakani, dokaj široki Franje Josipa ulici, poleg Čemaluše in Ferhadije ulice glavni prometni progi sarajevski, sem stopal — seveda v družbi svoje neločljive spremljevalke — mimo zanimive zgradbe nove mestne hiše — navkreber po ozkih, vegastih in krivih predmestnih ulicah proti trdnjavskim utrdbam, ki ščitijo na daleč se razprostirajoče mesto. Gotovo se še dobro spominjaš te „rumene bastije“; a tistega 19. avgusta, ko je zaplapolala črnorumena zastava nad zavzetim mestom, ni vladala tam gori taka idilna tišina, ko sedaj v jasnem solnčnem jutru. Kdo ve, kako bi se bilo takrat godilo tujcu, oblečenemu „a la franca“, ki bi bil zašel semkaj med turška domovja? Zdaj pa tak, skoro dolgočasen mir! Pač se je podila po teh ulicah razoglava deca, pred hišami čepé in sedé so se igrali, tudi kaka ženska glava je pokukala med priprtimi vrati, a se naglo zopet skrila, še preden je mogla občutiti pogled radovednega tujca; če pa bi me morala srečati na prostem, je brž potegnila čez glavo vrhnji del krila, da mi je zastrla svoj lepi ali nelepi obraz. Celo roke tako skrbno skrivajo, da vidiš pred seboj le premikajoče se človeško bitje, ne da bi mu mogel prisojati njegove starosti niti sklepati o njega stasu in oblikah. Zdaj pa primerjaj s tem nošo naših žensk v kratkih rokavih in izpodbrečanih krilih, ali pa si predoči brhke Ziljanke na veselem rajanju pod lipo! Ali znajo Turkinje zardevati? Ali jim je sploh treba?

Na vrhu smo, a ne tik bastije, zakaj tam se ne sme postajati, sicer te vojak tam na straži takoj opozori, da je tu trdnjavsko ozemlje, da ne smeš tod okoli stopati, kaj še, da bi hotel risati ali celo fotografirati. No, saj nudijo tudi druge, neprepovedane postojanke krasen pogled na „zlati Bosna-Saraj“. V podolžni kotlini na obeh bregovih Miljačke se širi in vzpenja po zložnih brdih. Dobro de očem ta izmena velikih modernih poslopij in med njimi še malih ličnih domačih stavb; nikjer ni večjih hišnih sklopov, kvečemu, da tvori Čaršija tako enotno zvezo poslopij; a čim dalje ti uhaja pogled h krajnim delom mesta, tem več opaziš med hišami zelenja, vrtov in — pokopališč. Saj veš, da je Turku pokopališče njegov „sveti vrt“, njegov „harem“, da mu je simbol nebeškega veselja in uživanja, da si prav radi tega priredi kos zemljišča v

neposredni bližini svojega doma za posmrtno bivališče. Povsod pa, bodisi sredi mesta med evropskimi palačami ali v predmestjih, kipe k nebu vitki beli minareti, in dosti časa bi jih moral šteti, pa bi se še lahko uštel pri toliki množici in takšni sličnosti. Če pa se ozreš dalje na okoli, opaziš na vrhovih bližnjih gričev, ki obdajajo Sarajevo, komaj vidne zgradbe resnejšega značaja. Tedaj pa se zaveš, da kakor mirno lice ti kaže dandanes to hitro se razvijajoče mesto, tako se utegne v resnem položaju izpremeniti v silno trdnjavo, kateri se neprijatelj brez velikih izgub ne more približati, nikar ga zavzeti. Ko je lani zarožljalo naše orožje, takrat se je Sarajevo — tako mi je pravil zgovoren domačin — v naglici izpremenilo v velikanski vojaški tabor in trojni trdnjavski kolobar krog njega je bil pripravljen za najbolj krvave dogodke. Zakaj „najistinitejši pojav moči kake države je ravno vojna“; to je ideja vojne, kakor jo razvija Steinmetz v svoji glasoviti knjigi „Die Philosophie des Krieges“. Kdo naj bi še slavil vojskovodje in junake, če ne bi obenem priznaval potrebnosti in veličastnosti vojne?

Vidiš, zopet sem krenil na stranpotico. Pojdiva rajši z bastije doli po kotanjasti „kaldrmi“! Dohitela sva vrsto čilih konjičev. Pet jih je; drug za drugim stopajo varno po kamenitem tlaku v vedno enaki razdalji. Če pa pogledaš bliže, vidiš, da so zvezani v en „sistem“: prvega rep je namotvozen na drugega vrat, in tako gre do zadnjega. Vsi pa so obloženi z obsežnimi tovari suhega sena, tako da zavzemajo skoro vso ulico, kolikor je je v širino. Tudi ta karavana je namenjena v Čaršijo na semenj.

Čaršija! Sam jo dobro poznaš; zato te nočem muditi s pripovedovanjem in opisovanjem. Kar ti poželi srce ali oko, vse tu lahko vidiš, vse si tu lahko nabaviš. Menda se prvotnost in pristnost turško-slovanskega prometa in domačega obrta ter kupčije ni nikjer verneje ohranila kakor tu po teh ozkih ulicah v nizkih dućanih, kjer je delavnica obenem prodajalnica, kjer je brivnica hkrati kavarna, kjer si lahko kar mimogrede privoščiš še vročega pečenega janjca ali pa si spotoma ohladiš žejo z režnjem sočnate melone. Seveda se opazi med domačim tudi še dosti vpeljanega blaga avstrijskih ali nemških mark; posebno „bezistan“, nekdanje skladišče domače in orientalske robe, je dandanes oskrbljen tudi že z inozemskim blagom iz zapadnih dežel. Iz tega pa še ne izvira, da bi domači obrti propadali; zakaj dokler ostane prosti narod, bodisi krščanski ali moslimski, zvest svojim tradicijam v načinu življenja, toliko časa bodo prevladovali trg domači pridelki in izdelki. Nova vlada pa je tudi takoj

po svojem nastopu uvidela, da je treba deželi ohraniti prvotni značaj njenih umetnoobrnih izdelkov, in zato je bil že Kállay odredil, da se ustanove zavodi za pospeševanje starih umetnih obrtov, dobro vedoč, da bi se bosensko blago spričo svoje izvirnosti, ličnosti in umetniške vrednosti dobro razpečavalo v svet.

Prav hvaležen sem bil gospodu, sarajevskemu uradniku, ki mi je priporočil obisk teh vladnih atelierjev; še bolj pa me je razveselilo, ko se mi je sam prijazno ponudil za vodnika. Najprej sva si ogledala umetnoobratno delavnico za inkrustirane in tavširane stvari — ker nimamo svojih izrazov, si pomagajmo s tujimi! Lično iz trde hruševine izrezljani predmeti dobe linearne in figuralne okraske iz tenke zlate ali srebrne žice; ta se vdela v les in nato se ves lik ogladi in ološči, da pride izpod rok spretnega umetnika kot popolna umetnina. To so inkrustacije. Sličen postopek se vrši pri tavširanju, le da se rabi v to svrhu trša snov: medenina, baker, navadno pa jeklo. A to še ni vse; v drugih prostorih vidiš mlade pomočnike, kako kujejo in klepljejo po bakrenih oblikah, da stvarijo iz njih umetniško izdelane izbukline. Marsikaterega gledalca obide pri tem želja, da bi si to pisano vazo ali oni lesketajoči nož ali kar si že bodi nabavil za spomin sebi ali drugim, ki znajo ceniti vrednost tako skrbno in vzorno izdelanih „nippes“. In še pregloboko mu ni treba seči v denarnico; zakaj v vseh teh zavodih velja načelo: pokrijejo naj se stroški, plača naj se delo, dobiček pa imej — kupec!

Naš Aškerc začenja znano svojo romanco z verzom: „Čilim pester tkè Firduzi“ — Ta pestri čilim mu je bujnih slik in slikovitih prizorov polna perzijska epopeja Šahname. Pesnik primerja najslavitejšo delo orientalskega pesnika s pisano preprogo. Dotlej se mi je zdela ta primera malo prisiljena; a zdaj, ko sem doznal v vzornem sarajevskem atelierju krasoto preprog, ko se mi je takorekoč šele porodil zmisel za poznavanje te vrste lepote, moram dejati, da je omenjena primera nad vse izrazita in prikladna. Še več: v umetniško tkani preprogi sami, v nje črtah, slikah in konturah, v soglasju barv in mehki njenega lica je toliko pristne poezije, da se nič ne čudim, če orientalec zametuje naše barvane slike in krasi svoj dom edino s preprogami. Preproge na tleh, preproge na stenah, na divanih, ob oknih — več čarovitosti zna pričarati umetniška roka v to tkano poezijo kakor marsikateri pesnik v svoje dolgovezno besedje. In kakor ima orientalec sploh jako razvit čut za lepo, tako se pojavlja njegov dobri okus posebno v preprogah. Na misel mi prihajajo verzi iz Mažuraničevega Smail-age Čengijića:

„Po čadoru okol u okolo
 razastrti liepi sazi
 i dušeci vrh njih meci
 razkošno se šire, i krepko
 pozivaju na razblude tielo,
 na razblude i na sanak tihi.“

Da, tajna moč žehiti iz teh razkošnih čilimov in sagov in dušekov. To sem občutil sam, ko sta nam v solnčnosvetli delavnici dve deklici razgrinjali preprogo za preprogo, volnene in svilene, v raznih velikostih in vzorcih, kar so jih še našli od Posavine doli do črnogorske meje; turške, arabske, sirske, kavkaške in perzijske, vzorce iz Smirne in Buhare — vse pristno blago, doma spleteno iz barvane volne pod strogim strokovnjaškim nadzorstvom. Tu tko krščanske deklice — ne, tko se le gobelini, — ampak vozljajo te preproge po določenih predlogah; po mesece dni ima dela na enem kosu, za svilnate pa rabi eno dekle — več jih hkrati pri enem kosu tudi delati ne more — po leto dni in še več. Odtod te na videz visoke cene, če ne pomisliš, da je pravzaprav vsak vozec preračunjen in določen, kam da spada. — Postrežni delovodja nam je razložil ves razvoj te industrije v značilnih potezah, — povedal nam je tudi, koliko takega blaga se stke v nemških in francoskih preprogarnah, odkoder ga pošljejo v orientalske založnice, da se odondod s perzijsko marko vrne kot izvirno perzijsko nazaj v Evropo. — Tudi za „beze“, to je za fine platnene in svilnate izdelke, s srebrom in zlatom vezene in pretkane, je poseben vladni atelier pod ženskim vodstvom. A ker so tamkaj zaposlene le moslimanke, moškimi posetnikom vstop ni dovoljen; pač pa si sme moški v založnici za gotov denar kupiti tudi teh ženskih proizvodov. Kolika uslužnost!

Bogate kulturnozgodovinske in prirodopisne zbirke bosensko-hercegovinske zemlje pa so nagrmadene v „zemaljskem muzeju“. Nisem videl še izlepa toliko zgodovinskih starin in paleografskih najdb, kakor jih hrani sarajevski muzej; v nečem pa nadkriljuje vse meni doslej znane zbirke, v etnografskih skupinah in folklorških predmetih. V kakih 12 sobah je zbrana vsa narodna noša obeh dežel, predočena na figurinah in v smotreno aranžiranih sestavah. Butmir in Glasinac sta klasični prazgodovinski grobišči; sploh pa je vse ozemlje še vedno pravi eldorado za arheologa in etnografa. Sedaj se gradi nov muzej, ali pravzaprav kompleks muzejskih poslopij zunaj ob Kolodvorski ulici. Kadar bodo tamkaj vse te sedaj

kar mrgoleče natrpane zbirke pregledno razvrščene in urejene, bode ta muzej ena izmed prvih, če ne prva zanimivost sarajevska. Pred kratkim se je bivši minister Baernreither v delegacijah odločno zavzel za to, da se razširi novi sarajevski muzej v znanstven zavod prve vrste: naj postane institut za proučevanje balkanskih dežel. Sedaj je mnogo kamenitih spomenikov shranjenih v stopnišču in na dvorišču vladnega poslopja, pač, ker jih niso imeli nikamor drugam namestiti. — Zanimiva oseba je tudi muzejski sluga, zgovoren mentor, ki ti ve o vsakem predmetu razborito pripovedovati. Rodom Hrvat iz Kraljevine se je udeležil kot častniški sluga okupacije in je kot „štrafun“ imel priliko spoznati vso deželo. Spričo svoje porabnosti je prišel k muzeju in sedaj ti pozna zbirke bolje ko marsikak diplomiran veščak. Pravil je, kaj da najbolj zanima obiskovalce raznih narodnosti; tako na pr. vzbujajo pozornost Angležev res okusno rezljane preslice in vodirji in frule in gusle, torej predmeti, ki so jim najbolj tuji.

Za bogoslužje ima vsako veroizpovedanje svoje zgradbe; največ je seveda džamij, ki jih mi prav po neturško imenujemo mošeje. Preproste, resne vnanjosti, v čistem zgodnjegotskem slogu je zidana nova katoliška katedrala, ki se v arhitektonskem pogledu bistveno odlikuje od drugih katoliških cerkva, kar sem jih videl v deželi. Naravno; saj v prejšnjih dobah katoliški živelj nikoli ni mogel priti do večje veljave in franjevci, edini predstavitelji duhovščine, niso imeli sredstev, da bi gradili slogovite božje hiše. Bolj ko katedrala mi je ugajala v svoji notranjosti seminarska cerkev, posvečena sv. Cirilu in Metodu. Ta renesančna stavba ima več svetlobe, dočim prepuščajo visoka, a ozka gotska okna skoz barvno steklo le motno svetlobo. Tudi v umetniškem pogledu sem našel tu dokaj zanimivega. Tako sta na obeh krilih križu podobne ladje znameniti sliki Ivekovičevi: „Rastislav, knez moravski, s narodom prima častno sv. Cirila i Metoda u Velehradu“ in druga nasproti: „Ciril in Metod brane pred papom Hadrijanom II. staroslovensko liturgiju, a on ju odobrava.“ Kopiji teh dveh slik bi bili primerni tudi za naše cerkve. Ti pogledi in obrazi in kretnje kardinalov na drugi sliki govore več ko vse besede! Tudi naša rojakinja Kobilčeva je prispevala k proslavi slovanskih blagovestnikov s sliko sv. Metoda in cerkve velegrajske.

Bolj nego nova srbska metropolitanska cerkev z ogromno kupolo me je mikala stara pravoslavna cerkev v Čemaluši ulici. Od zunaj komaj uganeš, da je za tem visokim starinskim zidom skrito

častitljivo starinsko svetišče, ki se je moralo nekdanj z verniki vred oprezno skrivati pred nasilnimi dušmani. Vršila se je ravno liturgija, ko sem vstopil med zbrano maloštevilno občino. Votel bas je hreščal izza ikonostasa in mehansko enolično je odmevalo „Gospodine, pomiluj!“

Docela nove vtiske pa sem doživel v Begovi džamiji. Menda ni bosenskega moslima, da ne bi bil opravil kdaj svoje pobožnosti tu v najlepši džamiji slovanskega juga; a tudi ni turista, ki bi ne posetil tega prezanimivega svetišča. Včasih, pravijo, je bil obisk veliko zložnejši; prijavil si se pri hodži in razkazal ti je vse, kar sme videti „neverno“ oko, celo v minaret ti je dovolil splezati, da si si s ptičjega pogleda ogledal pod seboj ležeče mesto. Dandanes pa je strožje; zakaj tujci so to svobodo zlorabljali, in džamijska uprava dovoljuje sedaj vstop le tistim, ki si izposlujejo posebno dovoljenje. Prvikrat v svojem življenju sem imel v roki arabski pisan listek, ki mi je bil za passepartout po džamiji. Nateknili smo čarape in vstopili v svetišče. Več ko vse drugo me je zanimal mladi hodža sam in s tem sem se ves čas razgovarjal o tem in onem, kar se mi je zdelo vredno zvedeti. Prijatelj, ti ne veš, s kako spoštljivostjo je govoril o sivem carju, ki je mesec dni prej obiskal tudi Husrefbegovo džamijo. Kar s prstom je kazal, kje je stal, in je pravil, kako svečano je bilo takrat v svetišču. Že tristo let ni bilo nobenega carja ondi, a zdaj je prišel novi car Franjo Josip. Še ob drugih prilikah sem čul iz ust Bošnjakov, kako blagodejno je vplival cesarjev obisk na občno razpoloženje v narodu, le da so imeli prostaki premalo priložnosti videti carja iz bližine.

Prijatelj, še marsikaj bi ti imel povedati o Sarajevu, a pismo se mi preveč daljša in predolgi moški ne smemo pisati. Torej le še to in ono! Tiste dni so bile tudi seje bosenskega zbora, najmlajše politične korporacije v novi Avstriji. Rojak, ki sem mu bil z doma prinesel prijateljskih pozdravov, mi je kot šef poročevalskega odseka oskrbel vstop na galeriji; prej še sva v elegantnem buffetu bosenskega parlamenta oživila živce s črno kavo, najboljšo, kar se je dobi pod sarajevskim polumesecem. Vstopim na galerijo. Krasna je ta velika dvorana mestne hiše; v mestni hiši namreč se vrše seje mladega parlamenta, v tisti palači, ki predočuje s svojo trikotno osnovo srečno pogojen arhitektonski problem. To je pravi „semeion“ modernega Sarajeva. Kako neprimerna bi bila renesančna zgradba kot predstaviteljica sarajevske avtonomije! Ta mavrsko-bizantinski slog pa, ki so ga z umetniškim umevanjem porabili tu in še pri

nekaterih drugih poslopih, kakor na pr. pri šeriatni šoli, se dobro prilega značaju okolice in njeni zgodovinski tradiciji. — A propos! Saj sem že v veliki dvorani, kjer so zbrani poslanci iz vse dežele, da se posvetujejo o prvem proračunu. Baš je končal vladni poročevalec svoj eksposé — in pričela se je zanimiva debata, v kateri so govorniki posameznih strank označevali svoje stališče napram vladi. Tu ti seveda ne bom pravil o vseh včasi kaj temperamentnih govornikih; le toliko zvedi, da sem čul govoriti blagoglasno srbščino, a z enega mesta na vladnih sedežih tudi slabo lomljeno hrvaščino. Pač pa se je civilni adlatus s svojim jasnim, jedrnatim in rezkim odgovorom na neke stvarne in osebne očitke pokazal moža na svojem mestu. Sicer pa se je ta seja vršila še mirno in dostojno, a slutil sem že, da visi v ozračju nekaj težkega, ki si bo dalo kmalu duška. In to se je zgodilo že drugi dan: takrat je zastopnik Udruge označil stališče svoje stranke in je s svojo intransigentno izjavo razburil posebno srbske duhove. Takrat bi se mu bila huda godila, — tako mi je pravil očitvidec —, da ga ni ščitil njegov duhovski talar! Odsihdob v saboru ne bilo več pravega miru: stranke so bile razburjene, duhovi ločeni. In kaj vse da se sedaj pripravlja v Bosni, veš itak iz časniških poročil; ne bo lahko vladati v deželi, ki se v njej stika toliko nasprotujočih se interesov.

Ne smem pa pozabiti idile, ki se mi je nudila tam na prostorni galeriji. Pred menoj je sedela skupina duhovnikov: trije franjevci, eden mlajši, dva pa priletna moža z mogočnimi, prav po jugoslovansko zavihanimi brki; dva pravoslavna popa s polno črno brado, ponosni osebi, kakor se Srbom sploh pozna odločna samozavest, in v njih družbi sivolas hodža z belim turbanom na glavi. S kako pazljivostjo so sledili ti možje debati! Seveda je bilo to nekaj novega zanje, ki niso prej še poznali ustavnih naprav. V odmoru pa so se skup pomeknili in med seboj nadaljevali debato, prav prijateljsko se razgovarjaje in razloge „pro“ in „contra“ preudarjaje. Posebno stari franjevec je kaj odločno zagovarjal stališče Zajednice; a vse v mirnem, prijaznem tonu. Ali si moreš pri nas predstavljati tako spoštljivo debato?

* * *

Prijatelj, zdaj bodi pa nama obema dovolj! Noč se je zgrnila nad mestom; prvi krajec plove po temnomodrem nebu. Najprej pojdeva na izprehod po udobni Appelovi cesti ob rahlo šumeči Miljački, nato pa v Bendbaši v domačo kafano. Tam na vrtiču,

motno razsvetljenem od starinskih petrolejk, bova srebala iz pisanih skodelic kavo, pušila hercegovca ter motrila veselo-mirno življenje, ki se razvija na tak večer ob sanjavi godbi ciganskih gosli. Posamezni gostje in pari prihajajo in odhajajo, nič hrupa, nič pozdravljanja in odzdravljanja. V valčkih Miljačke odseva polumesec, nemi simbol te pokrajinske ubranosti. In tisoči zvezd se nama smehljajo skoz redko kostanjevje; ne poznam jim imena, le Kasiopeja mi je dobra znanka, neizbrisni monogram mojega imena.

Janko Glaser:

Spomin.

Ne boj se, da divji, da strasten tako
nocoj je moj objem —
tako pozabljenja iščemo
razkrinkanim lažem!

Ne boj se, da divje, da strastno tako
zdrobil sem kupo, Pavla —
tako nedosežni, izgubljeni se
prevzetnici nazdravlja! . . .

Ant. Debeljak:

Skrite orgije.

Rot tih menih
procesija vitkih topolov sred mraka
ob cesti koraka.

In murne jim urne najela
je za muzikantę Noč bela,
da v vetru zdaj rajajo vitki asketi,
objemajo plaho se v plesu razgreti.

Vsa mirna je širna
poljana, kjer smeje zbor lilij se belih:
metulj-lehkoživec skrit v slednji je kelih.
Prižemajo tesno ob grudi se lilij,
ki prosijo, prosijo sladkih nasilij.

*V prvim v stihih + je zapomniti
imensko "Debeljak"*

Motovilo.

Spisal Ivan Cankar.

Malopriden človek je bil, da malo takih v tej blagoslovljeni dolini malopridnežev. Njegovo edino opravilo je bilo potepanje, ali še potepal se je brez veselja. Prikazal se je tu, prikazal tam, zmerom jokav in pust, umazan in razcefran. Naposled se je izgubil v gneči, nihče ga več ni videl, nihče se ga ni spominjal; kakor da je bil vtonil.

V drevoredu mi je prišel zadnjič naproti eleganten mlad gospod, vesel in polnoličen ter mi je že izdaleč ponujal desnico. Zazibalo se mi je pred očmi.

„Saj ni mogoče!“

„Kaj da ni mogoče? Kako da ni mogoče?“

Smejal se je tako široko in prešerno, da mi je kazal v lice svoje bele zobe.

„Ni mogoče, da sem se bil pogospodil, poimenitil? Vse je mogoče, v tej dolini nas malopridnežev je vse mogoče!“

Nato mi je povedal zgodbo, ki je spomina vredna.

„Ko smo se bili razkropili na vse štiri strani, ste vi drugi nekaj dosegli, karkoli, če ne cekina, pa vinar. Nekateri so dandanes že mogočniki in velikaši. Jaz nisem dosegel ničesar; motovilil sem drugim ljudem okoli nog, da so me suvali in brcali. Bog me varuj, da bi jim kaj očital; noga, ki brca, je vselej nedolžna; kriv je kamen, ki leži na poti. Godilo se mi je, kakor pričajo šolska berila, da se godi malopridnežem. Nekoč pa sem si izmislil, da bi osramotil ta šolska berila; in kakor sem si bil izmislil, tako sem storil.“

Za rabo nisem bil nikoli; vsak človek je za kako rabo, posebno v naših krajih; če za drugo ne, vsaj za politiko. Tudi jaz sem misli, da bi se vtaknil vanjo; ali komaj sem bil takorekoč prst vzdignil, so me na lepem pretepli; pohleven sem bil, nikogar nisem žalil, z večino sem držal, toda pretepli so me. Nato sem se napotil na drugo polje nevednežev in postopačev, v literaturo. Urednik mi je vrnil prvi rokopis z opazko, da sem osel. Drugim ljudem vračajo rokopise z vljudnostjo, z obžalovanjem, malo da ne s solzami; zoper mene pa kar z oslom! Torej sem se vrnil nemudoma tudi s

tega polja; le enkrat sem se še ozrl nanj s kratko pesemco, ki sem jo zložil na čast ljubljeni devici . . . ali to so čisto posebne reči, zaradi teh devic!

Bodi šepav, grbav, kozav, krivogled — vsaj ena je na svetu, ki se usmili nesrečneža. Jaz nisem ne šepav, ne grbav, ne kozav, ne krivogled; prijetne sem rasti, tudi v lice nisem nakazen, toda ogibale so se me z gnusom in zaničevanjem ne le spodobne, temveč tudi nespodobne ženske. Tista pesemca, ki sem jo bil zložil devici na čast, je bila po mojih mislih prav čedna pesemca; že mnogo nerodnejših sem bral. Devica pa mi je nakratko pisala, da sem osel; zakaj da sem, ni povedala. Žalosten in ljubezni željan sem razložil svoje hrepenenje čisto navadni vlačugi, pa se mi je zasmejala v obraz in ni zinila besede. Nekaj je pač bilo na meni in v meni, kar je razodevalo vsemu svetu, da nisem za nobeno rabo, da sem nepotreben kakor muha v vinu in da bi padla senca moje malopridnosti na vsakega, ki bi se družil z menoj.

Nekoč ob lepem, jasnem dnevu sem šel po ulici in sem preišljeval svojo bridkost. Lačen sem bil in žejen, ves umazan in posvaljkan, neobrit, napol bos — človek, ki se ga kristjani ogibljejo in ki ga biriči postrani gledajo. Zaviti sem hotel v temnejšo ulico, da bi se skrtil poštenim očem, pa ugledam tik pred seboj lepega in dišečega gospoda. „Oho!“ sem rekel; tudi on je rekel „oho“, odskočil je ves prestrašen ter je hitel z dolgim korakom po svoji poti.

Najboljša prijatelja sva si bila, dokler sem še imel prijatelje. Zato me je užalilo globoko v srce, da mi je bil pobegnil kakor gobavcu. Pobegnil je bil upniku; prijateljstvo je večni dolg, njega pa je bilo sram, da bi plačal obresti; dovolj bi mi bila beseda ali vsaj prijazen pogled; saj nisem oderuh. Pa naj bi bil gledal, ko je napravil dolg! . . . Užaljen sem bil, sovraštva pa ni bilo v meni; malopridni ljudje niti sovražiti ne znajo. Komaj se mi je bilo grenko in težko zgenilo v srcu, že je tudi bistra pamet preudarila: „Kaj pa bi s tem lepim in dišečim gospodom? Da mi je bil segel v roko, bi si jo bil omazal pred vsem svetom! Sam imam nadlog zadosti in preveč, pa bi jih še na druge kidal! In morda je vendarle plačal svoje dolžne obresti, v srcu jih je morda plačal!“

Iz takega preišljevanja se je nenadoma porodila tako vesela in poskočna misel, da sem se ji zasmejal na ves glas. Še tisti dan sem se napotil, da jo utelesim in izpolnim do konca.

Stopil sem pred plakate.

„Ločena žena . . . Opereta . . .“

Torej je bilo gotovo, da zalotim pred gledališčem svojega begotnega upnika. Valčki in okrogla bedra so povečerek umetnosti željnih imenitnikov; jaz imam rajši tiste v pisane kamižole oblečene opice, ki cingljajo z zvončki in se odkrivajo paglavcem.

Pobral sem s ceste pohojen ostanek cigarete in sem čakal. Osoren birič me je mrko ogledoval, jaz pa se nisem zmenil zanj. Ko se je večerilo, so prihajali; najprej tisti navadni ljudje, ki zahajajo v gledališče, zato ker je pač gledališče; za njimi imenitniki, ki zahajajo v gledališče, ker jim tako veleva narodna dolžnost. Med temi imenitniki sem ga iskal in sem ga našel.

Stopal je tako pokonci, kakor da je imel suknjo od lesa; ves črn je bil; ves slovesen; tako hodijo ljudje, ki so bili pravkar dopolnili trideseto leto in jih narod kliče, da bi ga vodili. Z vso silo sem planil proti njemu, toliko da ga nisem podrl.

„Mirko! Mirko! Moj Mirko!“

Ubrani se je hotel mojemu objemu; ni se mogel.

„Prosim . . . oprostite . . . ne poznam vas!“

Roke so mi omahnile, stal sem pred njim kakor od kamena, podoba vseh bridkosti.

„Kaj? Da me ne poznaš?“

Vzkliknil sem s tako grenkobnim glasom, da se je zbrala krog naju gruča ljudi. Ozrl se je in je prebledel.

„Saj! Saj! . . . Kaj bi rad?“

Takrat sem iztegnil desnico in sem stopil korak nazaj.

„Rad? Kdaj je prijatelj prijatelja miloščine prosil?“

Stopil sem k njemu ter sem mu stisnil roko tako toplo in krepko, da je zategnil ustna.

„Ne! Ne maram ti biti v nadlego, ne v spotiko, ne v napoto! Sramuješ se mladosti svoje, jaz se je ne sramujem! Kvišku drži tvoja pot, kvišku v solnce; moja drži v samoto! Zbogom, prijatelj, zbogom!“

In sem šel, podoba vseh bridkosti.

Drugi dan navsezgodaj sem se napotil k njemu. Ko me je ugledal, je odskočil tako prestrašen kakor na ulici in kakor pred gledališčem. Jaz pa sem se mu prijazno nasmehnil in sem mu ponudil roko.

„Pozabljeno bodi, kar je bilo sinoči med nama!“ sem rekel. „Raztogotila sva se malo, kaj bi tisto! Jeza prijateljska je kakor rosa, ki poživi in pomladi zeleno polje! Pogovoriva se s pristrčnimi besedami o zlatih dneh mladosti . . .“

Še preden sem dovršil to svoje lepo besedovanje, se je zgodilo nekaj čudnega. Moj prijatelj, ta gosposki Mirko, je pokleknil predme ter je povzdignil k meni sklenjene roke.

„Milost! Ne muči me, ne ubijaj me!“

Takrat sem odskočil jaz in sem bil neizmerno osupel. Ozrl sem se po izbi ter sem ugledal na mizi steklenico vode in kozarec poleg. Brž sem natočil do roba.

„Pij, urno pij, prijatelj! Tudi čelo si omoči!... Kako da ti je prišlo tako nenadoma?“

Zgodilo se je nekaj še bolj čudnega. Prijatelj je planil kvišku, izbil mi je kozarec iz roke, nato me je zgrabil za ovratnik, oziroma za srajco ter je kričal, da so se duri stresale.

„Kanalja! Na dan z besedo! Kaj zahtevaš od mene? Kaj nameravaš z menoj? Govori, ali pa te zadavim pri tej priči!“

Ker je bil ob zadnji besedi izpustil moj ovratnik, oziroma srajco, sem se okrenil ter sem šel brez besede in slovesa, podoba vseh bridkosti. Že daleč na ulici pa sem se domislil, da ni lepo, če se prijatelj na tak način loči od prijatelja, ter sem se vrnil.

Ko me je prijatelj ugledal, je molče omahnil na divan. Ves bled je bil. Z lahkotnim korakom sem stopil k njemu ter sem se mu prijazno nasmehnil.

„Ne tako, ljuba duša!“ sem rekel. „Vez prijateljska ni tenka nitka, tudi ne preperela vrvice . . .“

Odmahnil mi je z roko ter je izpregovoril s trudnim glasom.

„Sedi!“

Nato je pozvonil.

„Vina!“

Prijetna mlada služabnica je prinesla steklenico vina in dvoje kozarcev.

„Pij ter povej brez hinavščine, čemu si bil primotovilil na mojo pot!“

Pogledal sem mu v obraz in sem videl, da je resnično žalosten.

„Saj veš!“ sem zavzdihnil.

„Ničesar ne vem!“

Meril me je z bistrim očesom, jaz sem meril njega. Čudno je, kako se včasih gledajo prijatelji . . . kakor da bi bil nož za hrbtom skrit.

„Kaj bi rekel!“ sem zavzdihnil še globlje.“ Hudo je dandanašnji na svetu! Res sem malopriden, ali še ne malopriden dovolj, da bi se povzdignil do veljaka in imenitnika. Izhajal bi že, takole od kraja

do kraja, od duri do duri . . . Ti, recimo, bi mi zdajle prav rad podaril novo suktnjo in trdne čevlje, tudi nasitil bi me in napojil, samo da ti porečem zbogom. Ali glej, miloščine ne maram. Le eno je hrepenenje mojega srca: uglednost. Ni visoko hrepenenje, poceni je ugled v tej naši dolini malopridnežev . . .“

Gledal je srepo name, na njegovih ustnih se je prikazal hudoben smehljaj.

„Kako da si našel edinole mene?“

Tudi jaz sem ga pogledal in tudi jaz sem se nasmehnil.

Prijatelj si je natočil poln kozarec, izpraznil ga je na dušek in je bil nenadoma ves dobre volje.

„Motovili, motovilo! Motovili, da bodo poklekali in omedlevali pred teboj!“

Zasmejal se je tako prisrčno, da so se mu osolzile oči. Jaz sem nameraval biti nekoliko užaljen, on pa me je potrepal po rami.

„Ni treba več komedije! Pij, motovilo! In ne izpusti nikogar, zapiši si imena . . . ali ti jih jaz zapišem? . . . Vse po vrsti in dodobra jih premotovili!“

Poglavitno znamenje prijateljstva je škodoželjnost. Kamor sem šel in kjer sem opravil svoje opravilo, je bila zadnja prijazna beseda: „Nikogar ne izpusti, vse po vrsti jih premotovili!“

Bežali so pred menoj, skrivali so se, zatajevali so me očitno in v zaklenjeni izbi, ali navsezadnje . . . saj vidiš! Zdaj sem ugleden uradnik. Kakšen uradnik da sem in kje? Ne vem . . . Neki človek je živel dolgo življenje v trdni veri, da je pri deželnem odboru, na smrtni postelji pa so mu povedali, da je bil pri magistratu . . . Najhitreje stopa tisti človek, ki je drugim na poti; če se ne da zriniti v stran, ga sujejo naprej, da bi sami ne ostali zadaj.

„Zbogom! Pojdi in tudi ti tako stori! . . . Glej, tam prihaja moja nevesta!“ —

Prišla nama je naproti mlada in lepa gospodična, ki je že od daleč z ljubeznivim smehljajem pozdravljala malopridneža . . .

V globoke misli zatopljen sem šel po svoji samotni poti.

Drama na travniku.

Načrt. Spisal Alojzij Poljak.

O s e b e:

1. Gospa Liza Strnadova, zala in jedra ženska srednjih let, predivastozlatih las in bohotnih oblik. Ima sina, ki je že v šestnajstem letu; a to je ne ovira, da se posebno rada zabava z mladimi fanti, z izpeljančki, ki so komaj zleteli iz gnezda.

Zvečer stoji na primer pred hišo sredi trga in se ziblje v krepkih bokih, ki si jih zaljubljeno boža z rokami. Sedaj suno z desno nogo izpod krila, sedaj zopet z levo, da pokoketira malce z lakasto končino svojega ozkega čveljčka; pa se ozre v nebo ter se orientira za velikim vozom in za severno zvezdo, pogleda po cesti gori in po cesti doli in vzdihne končno na ves glas, veselo, kot bi ji zdrknila največja peza s pleč:

„No vendar!“

Nasproti prihaja Tomažičev študent, gospod Pepe. In gospa Liza se mu že od daleč smeje s celim telesom, kakor bi ga hotela čim hitreje privabiti k sebi.

„Poklon, milostiva!“ — jo pozdravlja njegovo široko obličje s smešnim izrazom omejenosti na licu.

„Gospod Pepe, Pepe, kaj sem slišala! Vi pa delate furore! Jako ste jo očarali — novo gospodično učiteljico! No, čestitam vam, prav zares!“

On jo pa gleda neumno in se smehlja debelo in ne ve, ali je bel, ali je črn.

„Haha“ — se smeje — „kajneda, kajneda? Nevoščljivost, kajneda?“

„Oh, saj veste, gospod Pepe! Ali ne omedlevam za vami? Človek vas gleda . . . tako koprneče vas gledam in se vam nasmevam prijazno in vas vabim pohlevno, vi pa — kot bi božal steber!“

Roke sklene za hrbotom in se mu približa z napetim oprsjem. Jeziček ji zmigava med ustnicami in izmed mežikajočih trepalnic se ji bliska hudomušen pogled . . . svetnik bi se zmotil, ne samo Pepe.

„Jejhata, gospa, ali naj vas hitro popèškam?“

Zacepeta z nogami in razprostre roke . . . pa počaka za hip — ali bi? Čemu bi se obotavljal, ko se ga še vedno dotika — tako toplo, tako razkošno mu gomezi po koži . . . In resnično skloni glavo . . . Ali ga nima med svojimi ustnicami — njenega sladkega jezička?

Pepe zameži in za sekundo zasanja raj . . . Pa že je mimo sekunda in zabrni mu po ušesih rahla, prav rahla zaušnica.

„Haha, vi ste lep zaljubljenec! Zdaj sem vas preskusila. In vi ne veste, da mi je naročila učiteljica, naj vas povabim na rendez-vous? Na rendez-vous, gospod Pepe? Takoj morate odriniti!“

„Bežite, bežite! Ali naj grem po aprila? Saj ni april!“

„Kakšen april? V drevoredu vas čaka. Če je še ni, pa vi počakajte — tako je naročila.“

Pepe se čehlja za ušesom in se reži v zadregi, pa škili vprašujoče vanjo:

„Bi me radi vlekli, haha?“

A gospa Liza se razvname in iztegne roko proti njemu:

„No, čigav pa je ta nageljček? Kdo pa vam ga je zataknil v gumbnico? Ali vam ga ni dala gospodična Minka? — In kako vneto je prosjačil doktor Zrnc zanj!“

„Ko bi je ne bil dražil, pa bi ga bil on dobil.“

„On bi ga bil dobil?! Ali ste smešni? Če pa je v vas zaljubljena! — Kako ste moški nerodni in zabiti! . . . Torej pojdite že vendar! Na klopi za tretjim kostanjem, tam vas čaka vaša sreča. Ob poldevetih, je rekla. Hitro, Pepe, da se ne naveliča čakati!“

Potisne ga od sebe in revež odide kakor v hipnozi. Naravnost v drevored gre in tam kroži okrog tretjega kostanja . . . izprva v velikih kolobarjih, ki se pa počasi vedno bolj ožijo . . . In ko pri-kroži končno na cilj svoje spirale in se truden sesede na klop, da bi si sentimentalno naslonil glavo v dlan, — takrat ga nenadoma zbode in dregne hihikanje in šuštenje tam izza grma, in še predno se prav zave, se že tudi sam krohoče v splošnem halo, ki ga je aranžirala gospa Liza s svojo tolpo mladih deklet in fantov. Pepe mora plesati med njimi z brezovo metlo v naročju, gospa Liza pa mu žvižga. —

Tako se zabava gospa Liza Strnadova.

Za svojega moža, gospoda nadsvetnika, se ne briga mnogo. Postal je z leti učenjak, in za resne ljudi gospa Liza nima razumevanja. On jo seveda podcenjuje, ker se mu zdi, da je otročja in igrava

in da ima zmisel samo za zabavo. Zato se le tuintam poigra ž njeno razposajenostjo, potem pa jo pozabi, kakor se pozabi otrok.

In to ni življenje zanjo, ki hoče uživati in hlepi z vsako žilico svojega bujnega telesa po razkošju in nasladi. Vendar se ga boji in trepeče pred njim kot otrok pred parkljem. On je ves natančen in pedantski, da ga vznemirja še preglasen smeh o nepravem času. In kadar se vžiga njen viharni temperament, kot bi švigale rakete v nebo, je tako teman njegov pogled, kakor bi jo hotel prebosti ž njim . . . In postavil bi jo v kot kakor malega paglavca, ko bi se pregrešila proti njegovemu zakonskemu veličanstvu.

In zato se ne vda življenju. Ne upa si, pogrezniti se v globino svojih želja in strasti . . . A da bi si vsaj količkaj utešila svojo neizmerno žejo po veselju in ljubezni, pokuša zdaj tu, zdaj tam; samo da se takne z ustnicami, da potiplje s prstom, da se za trenotek privije s telesom . . . in že odskoči ter zaraja brezskrbno in razbrzdano, kakor bi je ne imele na vajetih niti tuje niti lastne strasti.

Razpali vam fanta, da je omočen in pijan; a sama si komaj prste oblizne in omoči ustne, pa ga pošlje dalje in ga zводи s to ali ono deklico, ki je slučajno pri roki. Zato tudi slovi kot stvariteljica mnogobrojnih zarok; s to vlogo se sama rada baha, da opravičuje in utemeljuje svoje igranje z ognjem ljubimkanja.

Z mladimi fanti je to lahko.

Ko pa se je nekdanj izpozabila in se poigrala z zrelim človekom, ki ni hotel samo pokušati, takrat bi jo bili skoro zajeli valujoči plameni, jo omamili in podjarmili. Rešila jo je samo njena hudomušno škodoželjna brezobzirnost, ki se je zanjo ujela v skrajnem trenutku.

Vitez je klečal pred njo in ji objemal kolena, in gospe Lizi je že nevarno mravljinčilo po udih ono sladko razkošje, ki si ga je tako želela in ki se ga je toliko bala. Bila je sklonjena nad njegovo glavo in toliko da ga ni ugriznila v tilnik od naslade njegovih ljubkovanj . . . Takrat se je v nenadnem strahu pred nevarnostjo izgubila njena levica bogve kdaj in bogve kako proti steni in prišnila na električni zvonec. Prišla je dekla in gospa ji je ukazala:

„Prinesi kozarec vode! Gospodu je slabo.“

In vitez je pil in utopil svojo norost v kozarcu vode. Gospa Liza pa ga je tolažila:

„Hvalite Boga, da je bilo norosti samo za kozarec vode! Pomislite, kako težko bi nosila dekla, ko bi je bilo za celo kad!“ —

Tako si pomaga gospa Liza tudi v najsumljivejših slučajih s ciničnim dovtipom. Zaljublenci pa jo zapuščajo kakor s kropom politi. —

Vendar tudi njo zaseže usoda . . .

Strnadovi prihajajo vsako poletje letoviščit na Čučkovo pristavo. Življenje na kmetih je delikatesa za gospo Lizo. Tu pozabi vsako toaletkanje in vse družabne obveznosti tudi samo malomestnega življenja. Bosa hodi po polju, z visoko podvezanimi lahkimimi krili in ohlapno, globoko izrezano bluzo. Lase si spleta komaj vsako nedeljo, sicer pa jih nosi v mogočnem pramenu kot svitek spete na glavi, da se ji netoliko usipavajo na ramena in po hrbtu. Kadar se ji zljubi — in to je zelo pogosto — se okoplje v ribnjaku ali se izgubi v gozdu, da si odpočije na hladnem mahu . . . z omrvljenimi ustnicami in prsti od svežerdecęga malinovega soka . . .

Čučkov Pavel je prvo leto na počitnicah z visoke šole. Gospa Liza se poigrava ž njim. Že prejšnja leta sta se dražila in lovila in iskala; a letos se ji zdi, da ga obdaja oni posebni čar mladeniča, ki je prvokrat pogledal v življenje in bržkone skočil čez ojnice in smuknil h grehu v svate. Zato je zanjo toliko pikantnejše, oprezati okrog njega, uščipniti ga v ramo ali ga ploskniti po stegnu, šepniti mu dvomljiv dovtip v uho ali ga spraviti v zadrego s pomembnim vprašanjem in nagajivim pogledom . . . Rujeta se, da jima pokajo potni prsti; gledata se vroče in s kipečo duško; in kažeta si zobe, prežeče in poželjive, da jima glasovi komaj sikajo izmed njih . . .

V večerni družbi sedita drug tik drugega. Stiskata si roke in si bližata svoji razbeljeni, hrepeneči lici. A gospa Liza se sijajno obvladuje in niti za trenotek ne zabi družbe. Vse zabava s svojo šalo in porednostjo in tudi svoje ljubimkanje zna zavijati v plašč nedolžnosti in otročje razposajenosti. Če pa postane Pavel predivji, objemajoč z nogo njena meča, se nagne k njemu in mu šepne frivolno:

„Danes mi boš vse bolhe pobral.“ —

A samote se bojita oba. Prišla bi v zadrego, in ko bi zmanjkalo dovtipov in bi se ujele njune vroče oči, bi se utegnila zgoditi neumnost . . .

Vročę poletne noči in njih vznemirjajoča mesečina so namreč Lizo izredno razigrale. Valja se po slamnjači preproste kmetiške postelje, da kriči in ščemi pod njo suho koruzno perje in ji polni ušesa s halucinacijami zaljubljenega šepetanja. Odejo zbrca na tla

in se preteza v tenkem batistu, izteguje hrepeneče roke in poljublja v temi nevede in nehote besedico: „Pavel!“ . . .

A nenadoma se zdrzne ter se prestrašena razjezi: „Ali si nisem že predaleč upala to pot?“ — Ko bi jo zdajci pograbile klešče strasti in potegnile s seboj, da bi izgubila vid in čut in se pogreznila onemogla v prepovedano sladkost . . .

Skoči iz postelje in hiti k oknu po svežega zraka. In ko bi ne bilo mreže na premajhnem okencu, zavihnela bi se na prosto. Tako pa mora po prstih preko veže in pri zadnjih vratih na plano, da pohiti v sami srajci k ribnjaku, kjer se osveži in razmaha v mehkem hladu polnočne vode . . .

Takšno je razpoloženje gospe Lize, ko prispe tudi njen mož na letovišče. Umevno torej, da jo ta prihod draži in srdi. Ona čuti, da ji zmede čuvstva in ubranost, zato ga sprejme sitno in sovražno.

Saj se je že davno privadila, da ji vedno prihaja na pot, kadar bi se najraje zavihnela v življenje in užitek. A tokrat se razljuti še posebno, ker ga je pričakovala dva dni pozneje. Zato pa tudi nastopa v drami celo v moževi bližini mnogo prosteje in razbrzdaneje, nego bi bila sama hotela. Kakor bi se morala odškodovati v par urah za ona dva dneva, ki jo je za nju osleparil gospod soprog . . . Vzdignila se je v njej upornost celo proti sami sebi in svoji ukoreninjeni strahopetnosti. In zavibrirala je v njej ona žilica, ki poje in vpije: „Pa še nalašč . . . Kaj nam li morejo, morejo, morejo . . .“ In domišljevala si je, da ji resnično nič ne morejo . . . niti ljudje niti — lastne strasti. —

Nastopa kot grabljica, bosonoga in visoko izpodvezana, v pisani poletni obleki in z robcem na glavi, da se ji usipljejo razmršeni kodri izpod njega po polnem in razžarjenem obrazu. —

2. — Gospod nadsvetnik Miroslav Strnad, starikov človek, sloke rasti in nestrpnih kretenj. Koščeni obraz mu obrobja lepa črna brada, oči mu blešče med napol odprtimi vejicami kot dvoje svetlih bucik iz črnega stekla.

Mož je učen botanik in vsled tega strasten hribolazec. S turistično preganja obenem svojo nevrastenijo.

Za gospo Lizo torej popolnoma nesposoben soprog. Ves prosti čas porablja za svoj sport, za ženo pa ima inkvizitorske poglede ter instruktorske nauke proti njeni lahkoživnosti in površnosti.

V drami nastopa elegantno oblečen, ampak brez suknje in s časnikom v roki. Čemerer je kakor sitnež, ki bi se sam rad poigral z otroki, a se čuti preutrujenega in prestarega zanje. Zato pa tudi

njim zavida poskočno brezskrbnost in bi jih najraje priklenil k šolskim klopem, da bi ždeli pokorni in ustrahovani kot marionete brez življenja. In tja bi priklenil tudi Lizo, da bi ne mogla niti v mislih švigati čez plot in uhajati iz spon ljubezni ali odvisnosti ali kar je že bilo ono razmerje, v katero se je bila nekdanj zaplela ž njim.

Gospod nadsvetnik je namreč strašno ljubosumen. Vodi račune o vsakem pogledu in vsakem vzdihu svoje žene, ko bi imel časa za to ob svojih sportih in ko ga ne bi vznemirjala vest, da ji nudi bore malo življenja in da sam niti ne more niti ne zna uporabljati in izčrpavati njenih čuvstev in duševnih utripov.

Kakor skopuh zaklepa in skriva svoje dragocenosti, tako bi tudi on zaklepal in skrival svojo ženo. In ker je to vkljub vsemu vendar še nemogoče, dopušča sicer, da jo gledajo in občudujejo tudi drugi; kakor hitro pa bi se iztegnila roka in hotela predrzno zajeti iz njegovega zaklada, planil bi kot lev in premikastil svojo žrtev brez usmiljenja in do zadnje srage. —

3. — Strnadov Milan, petošolec in spe, slok mladenič z ostro zasukanim nosom in zaničljivim pogledom. Je še ponosen na hlače dopetače, vendar je že prodril za skrivnost življenja in zagrešil prvi zaljubljeni vzdih in prve nebojlene rime.

Njegovo kretanje je oglato, a zunanost kolikor mogoče skrbna. Niti pri nakladanju sena ne odloži naškrobljenega ovratnika in vihrajoče zavratnice. Komaj da sleče suknjo in si zaviha srajco čez komolce.

Svojo mater opominja s pomilovalnimi pogledi; Pavla zaničuje in sovraži, kakor bi ga bil ta osebno razžalil.

4. Čučkov Pavel, mlad akademik, vitek in lepe rasti, s tenkimi brčicami pod nosom. Kodravi lasje so mu nad čelom malo daljši in mu padajo fantastno na oči ali plapolajo v vetru kvišku. Na nogah ima jermenaste sandale; gornje telo je odeto samo z mehko srajco, ki se nopenja v vetru kakor jadra na barki.

Živahen, brezskrben mladenič, vedno vnet za igro in smeh, ki zna noreti — če ni drugače — tudi z otroki. Ni mogoče trditi, da bi bil ravno zaljubljen v gospo Strnadovo. Zakaj zaljubljen je v življenje sploh in v ves svet. In kakor bi se zavihtel na češnjo ali na jablan, da se naužije sočnega sadu, tako bi se zasuknil tudi okrog ženske, če ga vabi s svežostjo in mladostjo, pa naj bo že to gospa Liza ali preprosta kmetiška grabljica.

Naravno je torej, da se lovi za Lizo kot metulj za cvetom. A pri tem se jedva zaveda pravega cilja takega obletavanja in dalekosežne resnosti navidez površnega ljubimkanja.

5. — Njegova sestra Cilka, štirinajstletno, drobno, napol razvito dekletce, rdečkastih las in pegastega, podolgovatega obraza. Tudi v njenih očeh leskeče porednost in prikrita strast.

6. — Njen oče gospod Matija Čuček, mož srednjih let, s strniščem na obrazu in pod nosom; preprost človek, oblečen kmetiško, a snažno.

7. — Hlapec s konji.

8. — Dekla.

9. — Kosci, goloroki in ovenčani s cvetjem in pestrimi trakovi.

10. — Grabljice, visoko izpodrecane, nagih, krepkih nog. Bogato nagubana krila jim po taktu opletajo ob stegna.

Prizorišče.

Čučkova velika senožet se razteza v ozadje kot ozka dolinica med vedno bolj stiskajočimi se nizkimi griči. Severni, strmejši bregovi na levi so gozdnati in senčnati; južna, položnejša desna stran se košati v lepem, bujnobarvnem polju, ki prehaja v redovite vinske gorice na vrhovih.

Sredi ozadja pritlična kmetiška pristava, ki je precej oddaljena, da se vidi izza nje na obeh straneh dosti obširen ribnjak, v katerem je zajezjen gornji kotiček doline.

Ob robu lesov se vije majhen potočič, ki se izgublja za odrom na levo. Tik njega nizka odprta koliba, podobna majhnemu kozolcu. Na nasprotni strani — že skoro za kuliso — mogočna češnja z zrelim rdečim sadom.

Svet se sredi odra nenadoma vzdigne za poldrugi meter in se vzpenja potem polagoma proti ozadju.

(Konec prihodnjič.)

Petruška:

Večnost.

Zopet dan odšel je v sivo večnost,
kakor kane kaplja v temno morje.
Kdo naj prehití nje bistrotečnost,
kteri čoln nje širno dalj preorje?

Vse, kar bo, zakrila nje temá je, (1)
vse, kar bilo, v sivo noč zagrne,
kdor pa gre odkrivat njene kraje,
se nazaj nikoli ne povrne.

(1) Je li to preporočilo?

Petruška:

Na Dnjepru pod Hortico.

Kot morje razlil se je Dnjeper široki,
počasi in nehote teče v daljino,
pri zelenih se obotavlja otokih,
kot da se zagledal v neba je modrino.

Ustavili morda so gladki ga boki
deklet kopajočih se tam pod kalino,
mogoče pogreznil se v sen je globoki
in v sanjah zre rodno svojo Ukrajino.

Najbrž se zamislil v nekdanjo je slavo
svobodnih in smelih kot lev Zaporožcev,
v pojezde in boje in pir njih šumeči.

Oh, davno položil poslednji je glavo,
ne čuje več ruski se govor na Seči,
namesto kazaka zre Nemeč iz gošče.

Moje pesmi.

Moje pesmi niso kot trgovci
z blagom pisanim dežele tuje,
s prazno šarō natovorjene,
da besede prave mož od njih ne čuje.

Tudi ne šume kot hrast poganski
sredi neprehodne, mračne šume
in ne iščejo minljive hvale
ulične, fraz gromkih željne trume.

Moje pesmi jasne so, priproste
kot cvetlice v gajih in na polji,
v mraku, v tugi nagnejo glavice,
v krasni dan so pri najboljši volji.

Kot košate, vitke, vaške lipe
ljubko po domače vam šumijo,
kar jim vdahnila je rodna zemlja:
misli svetle, radost, tožno davorijo.

Sorodni duši.

Spisal Josip Premk.

VI.

dkar je zvedel Štacunar, da je ostal Lovro v Podmostju, se je popolnoma izpremenil. Še bolj temnogled je hodil okrog in za nikogar ni imel prijazne besede. Dekla je odšla od hiše že nekaj dni po Lovretovem odhodu in tako je ostal v hiši popolnoma sam; samo včasih ga je obiskala bajtarica Anževka in mu prinesla izmišljenih novic o Katinki in Lovretu, ki so Štacunarja še bolj razburile. •

Premišljeval je, kako bi prepodil Lovreta iz Podmostja in si napravil prosto pot do Katinke; a niti Anževka niti Urbanovec mu nista vedela svetovati, kako zatreti greh, ki se godi doli v Podmostju...

Bilo je nekaj dni pred Božičem, ko je sedel Štacunar v Urbanovčevi krčmi in ugibal z Urbanovcem, kako in kaj bi se ukrenilo, da bi moral Lovro od Katinke. Tedaj je vstopil hlapec Matija in prisedel k Štacunarju.

„Torej je le res,“ je dejal, „da je ostal Lovro doli v Podmostju. Zjutraj sem govoril ž njim, ko je šel s konjem v trg po vino. Dejal mi je, da je prav zadovoljen.“

Štacunar ga je pogledal nekako iznenaden in ni takoj odgovoril.

„V trg, praviš, da je šel po vino?“

„Po vino, da,“ je pritrdil hlapec in prikimal: „Menda se vrne šele jutri, ker bodo pretakali in blizu tudi ni, pot je pa slaba, ni za sani, ni za voz.“

Štacunar ni odgovoril ničesar, a nekaka zadovoljnost se mu je pokazala v obrazu in trepalnice so mu pričele utripati hitreje. Lahna, komaj vidna rdečica mu je podplula lice in tiste tri rumene, kakor v velo, oranžno lupino ovite zobe je zagrebel v razpokano spodnjo ustnico, kakor je imel navado, kadar je premišljeval kaj važnega.

Kmalu potem je odšel proti domu.

Tiho je bilo v hiši, kakor izumrlo; ne iz kuhinje, ne iz izbe ni bilo slišati glasu, samo njegovi koraki so odmevali po kameniti veži. V izbi je bilo hladno, da je videl Štacunar svojo sapo; peč je bila mrzla, vsaj teden dni že ni gorelo v njej. Ali Štacunar ni čutil ne

mraza, ne dolgočasne tišine, zleknil se je na postelj vznak in se vdal svojim sanjam . . .

Danes ali nikoli! — mu je brnelo v mislih in sklenil je trdno, da se napoti zvečer v Podmostje. — Lovro je odšel in se vrne šele jutri, nikogar se mu ni bati in Katinka se tudi ne bo branila denarja . . .

In zagorelo mu je po žilah kakor vsak večer, ko je mislil nanjo in si ni upal do nje.

Dolgo je bilo tisto popoldne, cela večnost, in Štacunar se je nemirno premetaval po postelji. Naposled se je jelo mračiti. Iz nasprotnne hiše je razlila luč v temno Štacunarjevo izbo tok medle svetlobe, Štacunar je zagrnil okno, ker nekako čudno mu je bilo, kakor da se boji in sramuje sosedov. In tudi ni krenil proti Podmostju doli po vasi, temveč zadaj čez polje, pod hribom, da se je do gležnjev vdiral v rahli sneg.

Čista in jasna noč je bila, srebrna mesečina je tekla raz nebo, daleč tja po plani je padala Štacunarjeva senca. Včasi je postal, se ozrl nazaj na vas, ako ga morda kdo zasleduje; a nikjer ni bilo nikogar, samo jaguedi so metali svoje dolge, sloke sence. Blizu klanca je zavil proti okrajni cesti, a potisnil si je kučmo globoko čez ušesa, ovratnik sukneje pa navzgor, da skoro ni bilo videti njegovega obraza. Nemirno so mu begali pogledi naokrog in stopal je počasi, kakor da se boji šuma svojih korakov. Še sneg, ki je tupatam zdrknil raz vejo, ga je prestrašil, da je obstal in pridržal sapo.

In čim niže in niže je šel po klancu proti krčmi v Podmostju, tem burneje mu je utripalo srce in v prsih je čutil nekaj — kakor nerazumljiv strah pred nečim neznanim. Ni se bal trenutka, ko pristopi nenadoma k njej, jo siloma objame in ji obljudi . . . da se bo začudila njegovi darežljivosti, ampak neka slutnja, temna in nerazumljiva, ki ji ni vedel postanka, ga je mučila, da ni bilo v njem toliko poguma, kakor si je želel . . . Ali ko so objele njegove hrepeneče misli zopet njeno mlado telo, nedotaknjeno in čisto, kakor iz popja belih lilij, je zasopel hitreje in prijetno gorkoto je začutil po žilah . . . In pozabljeni so bili siloma pomisleki in vse domnevajoče slutnje; samo njene vroče oči so gorele pred njim jasno in žarko kakor nekdanj Rozalkine, in pospešil je korak, kakor da se boji zamuditi blaženi trenotek . . .

V krčmi sta sedela samo dva kmeta iz sosednje vasi, ki sta se vračala s sejma. Štacunar ju je videl samo parkrat in se ni zmenil za nju.

Sedel je k oknu, kjer ni bilo tako svetlo, in potrkal s členi po mizi, ker Katinke ni bilo v krčmi.

„V kuhinjo je menda odšla,“ je dejal eden izmed kmetov, a takrat je Katinka že prihitela in raztegnila obraz, ko je zagledala Štacunarja, tako začudeno, da se je Štacunar nehote nasmehnil.

„No, kaj si se me tako prestrašila?“ je dejal silno prijazno in jo pogledal v oči; a Katinka je bila nekako v zadregi, ker odgovorila ni ničesar. „Saj menda nisem tako grozen, da bi se me bilo treba bati,“ je dodal bolj tiho in zopet mu je obkrožil ustnice prijazen smehljaj.

„O, ne zaradi tega“ — je odkimala Katinka — „ampak tako nenadoma sem vas zagledala, prav nič se vas nisem nadejala.“

Nato je odšla in prinesla Štacunarju majoliko rdečega.

Kmeta pri drugi mizi sta govorila o sejmu tako glasno, kakor da se prepirata, in nista se zmenila ne za Katinko, ne za Štacunarja.

„Pa prisedi nekoliko, Katinka,“ jo je prijazno povabil in ji primaknil stol — „da se kaj pogovoriva.“

Katinka je prisedla, a se nekako s strahom ozirala v Štacunarja, ki je skušal biti kolikor mogoče prijazen.

Porinil je pred njo kozarec in se primaknil nekoliko bliže.

„Pa pij, Katinka!“

Katinka je nastavila kozarec na usta, srebnila čisto malo in postavila vino zopet pred Štacunarja.

„Hvala!“ je dejala komaj slišno in se zagledala v svoj beli predpasnik.

„Torej sedaj imate Lovreta kar pri sebi,“ je dejal čez nekaj časa in ji pomežiknil. „No, no, dobro sta pričela, prav dobro, Katinka!“

Silno prijazen je bil njegov glas, niti ene temne senčice ni bilo na njegovem obrazu in oči je imel venomer vprte vanjo, da ni vedela, ali se samo norčuje ali jima je postal resnično nekoliko bolj naklonjen.

„Nič hudega ni,“ je odvrnila in gledala še vedno predse. „Tu je ostal; zakaj bi ne, ko je bil itak namenjen kam v službo.“

Štacunar je nekoliko pomolčal, nato je odvrnil: „No, prav, saj nič ne rečem, ampak če mislita na zakon, je stvar drugačna. Lovro nima ničesar, ti tudi ne; kako bosta, vprašam te? Ali pojdeti gostačit? Veš, ni premišljeno to, in vsak se vama lahko smeje, ako mu povesta, kako in kaj nameravata!“

Katinka je molčala in zdajpazdaj ji je podplula lice temna rdečica. Štacunar pa je nadaljeval skoro šepetaje:

„Premisli, Katinka, natanko vse — od začetka do konca, pa boš spoznala resnico in drugače boš ravnala. Veš, dobro ti hočem, samo dobro, a to ti rečem, da se z Lovretom ne moreta poročiti brez moje pomoči.“

Takrat je Katinka povzdignila oči k njemu in dejala s skoro prosečim glasom:

„Pa mu pomagajte, saj on je priden in dober, in vi tudi nimate nikogar svojih, komur bi zapustili svoje bogastvo.“

Štacunar se je nasmehnil in njegovi pogledi so željno počivali na njenem krasnem obrazu.

„To se lahko reče,“ je dejal, „a stvar je drugačna. Pa ni, da bi tukaj govoril, ampak povem ti, da ti hočem pomagati, zato sem prišel.“

„Da hočete pomagati meni?“ se je začudila Katinka in ga pogledala neverno. „Kako? Povejte!“

Štacunar je zbral obraz v resne gube in je nekaj časa pomolčal.

„No, povem ti vse,“ je dejal — „a tu v gostilni ne, da bi naju kdo poslušal. Prižgi svečo in postopiva gori v sobo in potem zveš — vse . . . Kakor sem rekel: lahko ti pomagam in bom tudi storil.“

Štacunar je vstal in Katinka je prižgala svečo molče, ker bila je radovedna, kako in zakaj ji hoče pomagati Štacunar, da se poroči z Lovretom. Vse je prišlo nad njo tako hitro in nenadoma, da ni mogla niti trezno premisliti vseh Štacunarjevih besed, in sledila mu je gori po stopnicah vsa razmišljena.

Štacunar je stopal pred njo z drhtečimi mišicami in čutil je v sebi tisto prijetno opojnost, ki se mu je vzbujala tolikrat, ko je mislil na ta trenotek . . . A vendar se je zavedal, da še ni na cilju, da še ni dosegel svoje zmage.

Ko sta prišla na vrh stopnic, je Katinka odprla vrata v sobico in postavila svečo na mizo.

Z zadovoljnim nasmehom je vstopil Štacunar, a ko se je Katinka ozrla vanj, je vsa osupnila, ker vse drugače so se bliskale sedaj njegove oči.

„In sedaj ti povem, Katinka,“ je dejal in ji položil roko na ramo. Stopil je prav k njej, in še preden se mu je mogla Katinka umakniti, ji je ovil levico okrog pasu.

„Ne, pustite me!“ je skoro viknila; a to je Štacunarja le še bolj razburilo in stisnil jo je k sebi in ji zašepetal nekaj strastno v uho . . .

Katinka je pordela kakor temnordeča vrtnica, pogledala ga je prestrašeno divje, a Štacunar jo je stiskal k sebi kot s kleščami.

„Ne pustim te — pomisli, ali nisem obljubil dovolj?“ — je hropel pretrgano. Žile na sencih so se mu napele, a Katinka je po kratkem borjenju zdrknila na kolena in se mu tako izvila iz objema. Stekla je na hodnik, a še preden je stopila na prvo stopnico, jo je Štacunar dohitel in jo z vso silo pritisnil k steni . . . Zavzdihnila je glasno in izmučeno, a takrat je vprla v njegove prsi obe pesti in ga pahnila od sebe z močjo, kakršne do takrat ni čutila. Štacunar se je opotekel nazaj, a zmanjkalo mu je tal in padel je z votlim truščem vznak po stopnicah; samo polglasen vzklik se je začul iz njegovega grla, nato je obležal doli na dnu stopnic in se ni ganil.

Pivca sta prihitela iz gostilne in gledala zdaj v Štacunarja, zdaj v Katinko.

Šele ko jima je Katinka razložila, kaj je nameraval Štacunar, sta se spogledala začudeno in starejši je pljunil in zagodrnjal . . .

Drugi dan so govorili po Zapolju samo o Štacunarju in Katinki. Stare ženice so se pokrižavale in majale z glavami in možje so reševali o dogodku in naposled tako izmodrovali, da je vsemu vzrok le Katinka.

„Vedi vrag,“ je menil Urbanovec — „kako se je zgodilo. Štacunar je bil pošten, kar ga poznam, a tista tam v Podmostju je sestavljena iz vseh sedmih naglavnih grehov. Morda ga je izvabila sama ali bogve kako . . . Črepinjo ima prebito ali kaj, ne govori nič in še pogledal me ni, ko sem prišel. Pa mu bo že prešlo, trdne narave je — tako vam povem, da ne bo minilo štirinajst dni, pa bo sedel tukaj med nami in nam sam povedal, kako se je to zgodilo.“

Štacunar pa je ležal doma v postelji in soseda mu je stregla. Z rdečkasto ruto je imel obvezano glavo, ki mu je močno zatekla, in po vsem obrazu so se mu poznale temnomodre lise. Gledal je v strop in ni trenil s trepalnicami, kakor da nekaj premišljuje; samo včasih so se mu nemirno zgenile ustnice. Proti večeru pa se je obrnil k sosedi in ji dejal tiho: „Stopi doli v Podmostje po — Lovreta.“

Ni se malo začudila in šele, ko jo je Štacunar zaprosil vdrugeč, je odšla in ni pozabila povedati pri Urbanovcu, kaj ji je naročil Štacunar.

Čez kako poldrugo uro so videli Zapoljčani, kako je počasi in skoro ponosno prestopil Lovro domači prag, in vsi so z nestrpno radovednostjo pričakovali, kaj se zgodi. —

Pa zvedeli so šele drugi dan, ker tistikrat je namignil Štacunar tudi sosedi, ki mu je stregla, naj odide, da sta ostala z Lovretom sama.

Nekaj časa je molčal, gledal vanj in zdajpazdaj plaho umaknil od njega svoj pogled.

„Stopi bliže, Lovro,“ je dejal naposled tako tiho in nerazločno, da ga je Lovro komaj slišal in razumel. „Zapodil sem te od hiše — pozabi tisto. Če ozdravim, je prav — če ne — tudi. Dovolj sem živel, danes mi je žal. — Izprevidel sem, spoznal sem, da sem delal napačno. — Stopi po par prič, Lovro — oporoko bom napravil — tvoje je vse. Ves dan sem premišljeval — sedaj sem sklenil. — Komu naj prepustim, ako ne — tebi? In ženi se, kadar hočeš. Le vzemi njo — Katinko — v celi fari ne dobiš bolj poštene, a kar se je zgodilo sinoči — odpusti!“

Lovretu je postalo v srcu težko, ker Štacunar je govoril skoro proseče.

Pri fari je zvonilo Ave in Lovro je sklenil roke. In Štacunar je molil za njim goreče in skesano kakor še nikoli v svojem življenju.

Ant. Debeljak:

Iz hipov obupa.

Brez mej mi v neskončnost gre pot,
 a duhu že pešajo sile
 in truden poveša sokoljo perot.
 Glej, mračne demonske moči
 žareče so solnce zakrile
 in senca neskončna pred mano leži.

Duh, kaj plahutaš mi tako
 kot grlica v zanki boječa,
 ko lovec zagrabi jo s trdo rokó.
 Čuj bajko: Ko vgasnil je dan,
 cvetica, po solncu kopneča,
 zazibala sama se v gluhi je san.

Paberki o Korytku in dobi njegovega delovanja v Ljubljani.

Dr. Fr. Kidrič.

III.

udi po vzniku svojega navdušenja za vzajemno - slovanski literarni pokret je hotel ostati Korytko v prvi vrsti etnograf, samo da se je moral zadovoljiti za enkrat s tesnim področjem „domovine pobratimov“ — Kranjske.

V ospredju Korytkovih načrtov je bila vsaj v začetku aprila že¹⁾ izdaja narodnih pesmi kranjskih, opremljena s kamnotiski, uvodnim predgovorom²⁾ in kritičnim pagovorom v poljskem jeziku.³⁾ Merodajna za ta Korytkov odlok je bila pač beseda Prešernova in pa prepričanje, da domačim kranjskim nabiralcem manjka potrebne energije in požrtvovalnosti. Obenem je začel pripravljati še „drugo delce o Kranjski v poljskem jeziku, da se seznanijo (Poljaki) z južnimi Slovani.“⁴⁾ Kakor kaže naslov: „Slowianščyzna. T. I. Iliria. Sloveny“, ki ga ima Korytkova zbirka narodnih noš v ljubljanskem Rudolfinu (IMK XIX, 85), je bilo „delce o Kranjski“ zamišljeno le kot pododdelek velikega dela, nekake vseslovanske etnografske enciklopedije. Načrt knjige o Kranjski je obrazložil v pismu Borkowskemu okoli 4. junija 1838 Korytko sam: „... obsegala bode sledeče predmete: 1) O krajskem jeziku in literaturi s tremi portreti: Čopa, Prešerna in Vodnika in prevodi njunih poezij. 2) O pesmih tega naroda — s prevodom najboljših. 3) Značaj tega naroda, običaji in navade na svadbi, obredi pri krstu, pogrebu i. t. d. 4) Svetkovina, koleda, sv. Janez (Krstnik). 5) Igre in zabave, kratkočasje in plesi. 6) Strahovi, duhovi, prazne vere, predsodki, čarovništva, čaravnice i. t. d. 7) Vaška medicina — zdravljenje s čarodejstvi, drgnjenjem, pihanjem, dotikanjem in zarekanjem

¹⁾ Prim. Vraz Jarniku 4. — 10. IV. 1838, Dĕla V, 177.

²⁾ Prim. Korytkov oglas, Illyr. Blatt šte. 30, str. 119 z dne 28. VII. 1838.

³⁾ Prim. Korytkov oglas z dne 24. VI. 1838, v Ost u. West šte. 63. str. 259 z dne 3. VIII. 1838.

⁴⁾ Korytko Borkowskemu okoli 4. VI. 1838, ZNTŠ LXXXVI, 109.

kakor tudi z zelišči. 8) Povesti in bajke. 9) Noša (s slikami). 10) Simboli — prislovi, zastarela mnjenja“ (ZNTŠ LXXXV 109). Nemškimi Kočevcem, katere je smatral za „slovansko knjigo, prevedeno v nemščino“, je nameraval posvetiti posebno monografijo.¹⁾

Hotel pa se je poskusiti tudi kot prevajalec iz srbohrvaščine in kot izdajatelj časopisa. Brskal je po srbohrvaški literaturi in zazdelo se mu je, da „jih je v dalmatinski in srbski literaturi mnogo, ki so vredni, da se prevedejo v poljščino, samo če bi se hotel kdo tega lotiti“. Sam je sklenil lotiti se Gunduličevega Osmana,²⁾ čigar glavni junak ga je moral kot Poljaka posebno zanimati in na katerega ga je opozarjal tudi Borkowski.³⁾ Misel na izdajanje časopisa se je rodila pač pod vplivom ljubljanske žurnalne mizerije in pa čitanja Kollárjeve „Wechselseitigkeit“: kot navdušen pristaš Kollárjev, ki priporoča Slovanom „splošen vse-slovanski literaren časopis, kjer bi se naj vsaka slovanska knjiga oznanila v narečju, v katerem je pisana“ (123) in pa, „jednoten, filozofski, duhu slovanskega jezika odgovarjajoč pravopis, ki bi naj zjedini vse Slovane“ (127), obljublja tudi Korytko okoli 4. junija Borkowskemu „izdavati tu (v Ljubljani) ali v Gradcu ali v Pešti dnevnik, posvečen samo slovanstvu, v vseh slovanskih narečjih, pisan z eno abecedo in ortografijo“ (ZNTŠ LXXXVI 109).

Najtrdneje se je zanašal Korytko pač na literarni svet prijatelja Prešerna.⁴⁾ Vse pa kaže na to, da se je bil približal do spomladi 1838 že tudi zapisovalcem narodnih pesmi: Metelku, Ravnikarju, Rudežu. Za poljske in ruske literarne pripomočke je imel izbornega dopisnika Borkowskega (prim. ZNTŠ LXXXVI 107, 109—110, 112—113), med Čehi je skušal pridobiti Čelakovskega. Ko je pisal maja 1838 Čelakovskemu, mu je šlo pred vsem za vaško medicino ter je prosil iz Češke „naslednjih podatkov: 1) če se ni že ukvarjal kdo ali se nemara ukvarja sedaj s takšnim preiskovanjem; 2) če se mari ne nahaja nekakšen časopis, v katerem bi se pisale o tem bodisi le površne zabeležke; 3) do koga naj se obrne v tej zadevi, ki bi mu mogel in hotel pomagati?“ Iskal je tudi zveze z listom „Ost und West“ ter vprašal Čelakovskega, če ni morda njega soizdatelj, češ, da mu imajo poslati iz Ljubljane neke opomnje (LZ XX 624). Mislil je pač na oklic „prijateljem

¹⁾ Korytko Glaserju 6. X. 1838, o. c. 116.

²⁾ Korytko Borkowskemu okoli 4. VI. 1838, o. c. 109.

³⁾ Borkowski Korytku 19. V. 1848, o. c. 107—108.

⁴⁾ Korytko Čelakovskemu maja 1838, LZ XX, 623.

slovenstva na Kranjskem“; ki ga je prinesel 23. junija „Illyr. Blatt“, in pa na oglas narodnih pesmi: ta članka je poslal namreč kmalu nato res Glaserju, ki je ponatisnil prvega dne 21. julija, drugega priobčil 3. avgusta. Preko Glaserja bi se bil rad približal tudi Šafaříku: Glaser, ki je bil ves srečen, da je iztaknil vendarle tudi v indolentni Kranjski dopisnika, in prosil v prvem pismu z dne 15. julija Korytka, naj mu pošlje „iz bogate zakladnice svojih rokopisov kako zanimivo poročilo o Kranjski“ (Kor. O 302) ali pa dobi vsaj kakega drugega poročevalca (o. c. 303), dostavlja namreč v istem pismu: „Gospod Šafařík je odpotoval v kopališče, Vaš poziv mu izročim torej lahko šele po povratku“ (o. c. 304).

Kak uspeh je imel Korytko pri Čelakovskem in Šafaříku, ni znano, toda med tem se je bil sprijateljil že tudi s Kopitarjem. Pisal mu je v drugi polovici junija ali prve dni julija, mu poslal načrt popisa Kranjske, ga prosil pomoči ter želel, da mu pošlje svojo biografijo in sliko, ki jo je nameraval po vsej priliki pridružiti slikam Vodnika, Čopa in Prešerna. In Kopitar, ki se je ravno z vso jezo užaljenega samoljubja boril proti Pragi (Jagić, Istorija slav. fil. 204 sl.), od Kranjske pa bil tako izoliran, da je zvedel o Korytkovem bivanju v Ljubljani šele iz njegovega pisma, se je vzradostil: Korytkovo zasnovo imenuje v odgovoru z dne 11. julija „izvrstno“, dostavlja pa, da bi jo naj „raztegnil na vse Slovence, od Furlanske do Blatnega jezera“; svetuje mu, naj si da pokazati Čopovo zgodovino in naj jo izda; opozarja ga, da bi bila tudi zbirka krajevnih imen dobrodošla; priporoča mu, naj se obrne do guvernerja (barona Schmidburga), škofa (Wolfa), tržaškega škofa Ravnikarja in Rudeža, sicer pa da mora največ „sam storiti in zbirati, kakor dela Vuk . . .“; dirigira ga na svojo biografijo v Gräferjevi enciklopediji, radi slike pa pravi: „Slikati se nisem dal nikdar. Sicer se pa ne sme pozabiti bar. Žiga Zois, ki je vzbudil Linharta, Vodnika in nas vse (Kor. O 293—294). Iz vsega pisma veje veselje gromovnika — nad pridobitvijo nadebudnega učenca. Kako je vnel s prvim pismom Korytko Kopitarja zase in svoje načrte, se vidi tudi iz sledečega: Vuku, ki se je nameraval avgusta vrniti preko Ljubljane na Dunaj, je pisal Kopitar takoj 12. julija, naj zlasti ne pozabi obiskati na povratku v Ljubljano Poljaka Emila Korytka, ki mu pripravlja že osemnajst mesecev kranjsko Črno goro“ (= spis à la Vukovo Montenegro und die Montenegriner),¹⁾ obenem pa je

¹⁾ Vukova peregiska I. 472. — Kopitar se je pač malo pobahal, ne more se pa iz tega sklepati, da je Kopitar podelil Korytku vlogo, kakor sklepa prof. Murko, LZ XXVIII, 349.

opozarjal na ta sestanek tudi Korytka, češ: „Gotovo Vas bo zanimalo slišati, kako resonira stari, vsled šestindvajsetletnega preiskavanja trdni eksplorator takih anilitet v svoji stroki“ (Kor. O 294). Do osebnega razgovora med Vukom in Korytkom sicer najbrž ni prišlo.¹⁾ Korytka pa je prvo Kopitarjevo pismo tako opogumilo, da je poslal že 16. julija na Dunaj cel seznamek želj: Kake Schönlebnove rokopise hrani dunajska dvorna biblioteka? Kdo ve kaj o Zoisu? Kaj je z Ulrichom von Lichtenstein? Kje so izšli Köppenovi Pamjatniki? Kje bi se moglo najti kaj o Kočevcih? Kje se nahaja kak prepis Čopove zgodovine? Kopitar je poslal takoj 24. julija zaprosena pojasnila ter pisal med drugim: Tudi eksc. baron Erberg ima najbrž ne malo tega ali onega gradiva v svoji knjižnici. Zakaj se ne seznanite ž njim? Je eden najplemenitejših in najljubeznivejših mož Avstrije. On, grof Hohenwart in drugi, poleg Rudeža, Vam morda pripomorejo, da prepotujete deželo in si ogledate stvari sami. Samo ne zanašajte se na druge. Baron Erberg Vam lahko o Zoisu več pove, nego morem jaz pisati. Metelko, Kastelic, morebiti tudi Prešeren — morebiti pravim, ker je bil pred vsem on tisti, ki je dobrega Čopa proti meni inspiriral, zato morda tudi z mojim prijateljem, kakor ste Vi, ne bo rad občeval — morajo biti Vaši vsakdanji prijatelji“ (Kor. O 297).

Te Kopitarjeve nasvete pa je bil Korytko vsaj deloma že prehitel. Tudi guvernerja barona Schmidburga je že bil za svoje načrte tako zainteresiral, da mu je spise sam cenzuriral, bil pripravljen, da njegovo podjetje gmotno podpre ter se zavzemal za dovoljenje, da bi smel delati Korytko zopet ekskurzije na deželo. Dne 17. julija²⁾ so se mu ekskurzije res dovolile: smel se je oddaliti najdalj 6 milj od Ljubljane, toda moral je prej označiti kraj, kamor je nameraval potovati, a se tudi vrniti ob določenem roku.³⁾ Videti pa je, da oblasti teh določb niso jemale preresno. V to dobo spadajo spomini Chrobathove hčerke Lujze: „... stopali smo tudi v hiše in v bajtice in ljubi naš prijatelj (= Korytko), ki je pri tacih potovanjih vedno bil najboljše volje in nikoli ni mogel prehvaliti naše domovine, nagovarjal je vse ljudi. Umeli so ga, dasi ni govoril gladke slovenščine. Stare žene so mu morale pripovedovati še starejše pravljice, a fantje in dekleta peti pesmi in najljubše mu je bilo, če

¹⁾ Septembra je še mislil biti Vuk v Trstu, prim. Peregiska I. 475.

²⁾ Korytko staršem 18. VII. 1838, IMK XIX, 15.

³⁾ Suchanek Schmidburgu 31. VII. 1838, o. c. 17.

mu je sivi starček s tresočim se glasom zapel pesemco, za katero mladi svet še vedel ni. Privleči so mu morali ljudje, kar so hranjenega imeli po omarah in pod streho: kolóvrate in staro, plesnivo orodje, suknená ženska kríla s širocimi gubami, srebrne pasove, lepo in gosto vbrane ošpetelje s svetlimi gombi pri rokavih in za vratom, čepice z dragocenim širocím zlatím robom, in tudi peče s čípkami . . . in prijatelj, katerega je vse zanimalo, pisal je v zeleno svojo knjižico . . . Semtertje je risal . . . tudi podobe . . .« (LZ VI 678—9). S Prešernom in Kastelcem je obiskaval menda Vódice, kjer je župnikoval Arko, ki ga vabi 20. julija: „Upam, da Vas vidim z g. drjem. Prešernom in g. Kastelicem 29. t. m. v Skaručni, kakor smo se dogovorili“ (Kor. O 329). To pot se sicer z Arkom najbrž nista sešla, ker je odpotoval 29. julija Korytko v spremstvu knjigotržca pl. Kleinmarja, lekarnarja Hromadzkega in hišnega posestnika Gregla v Idrijo ter se vrnil šele čez dva dni.¹⁾ 7. avgusta je obiskal drja. Chrobatha na Bledu in ostal tam par dni. 15. avgusta jo je mahnil v Ribnico in se mudil pri Rudežu štiri dni.²⁾ Z Rudežem sta bila sklenila intimno prijateljstvo ter je užíval njegovo gostoljubnost še večkrat, tako od 9. septembra dalje par dni in pa od 4. do 10. novembra. Iz Ribnice je posečal sosednje župe,³⁾ predvsem seveda Goro, kjer je pastíroval takrat Matevž Ravnikar (IMK XIX 20). Vsaj enkrat, menda septembra, si je dovolil iz Ribnice daljši izlet na Kočevsko, kjer je vzbudil v Poljanah pozornost gospe oskrbnice (prim. spredaj str. 368), v Mozlju pa se sprijateljil s tamošnjím župnikom Wolfom, ki mu 8. novembra piše: „Ako pridete še enkrat na Kočevsko, me bo neskončno veselilo“ (Kor. O 249—50). Tudi v Cerknici je bil, kamor je spremljal 25. oktobra drja. Chrobatha na službenem potu iz Ljubljane ter se mudil dva dni.⁴⁾

Tako je spoznaval Korytko Kranjsko polagoma na svoje oči in smel upati, da odpre njegovo delo znanosti nove vidike, njemu samemu pa proslavi ime. Težkoč z izdajo vseslovenskega časopisa se je sčasoma pač zbal: videti je, da je hotel namesto časopisa izdati za enkrat „Kranjski zabavnik“⁵⁾ à la Čbelica. O svojem prevajanju iz Gundulića je pisal okoli 4. junija Borkowskemu, da „mu pošlje v kratkem prve speve“ (ZNTŠ LXXXVI 109),

¹⁾ I. c.

²⁾ Sic. — Schmidburgu 31. VIII. 1838, o. c. 19.

³⁾ Sic. Schmidburgu 30. IX. in 30. XI. 1838, o. c. 19, 21.

⁴⁾ Sic. Schmidburgu 31. X. 1838, o. c. 21.

⁵⁾ Prim. Trstenjak Vrazu 4. I. 1839, o. c. 90.

a v koliko je svojo obljubo držal, iz doslej znanega gradiva ni razvidno. Glavno skrb je posvečal kulturno-etnografskemu opisu Kranjske in narodnim pesmim.

Nemško monografijo o Kočevskih je obljubil 6. oktobra Glaserju za „Ost u. West“ v kratkem poslati (ZNTŠ LXXXVI 116), bilo je torej že precej dogotovljene. Njegov glavni referent za Kočevje je bil mozeljski župnik Wolf (gl. spredaj str. 302—3, 368). O etnografiji kranjskih Slovencev v poljskem jeziku je mogel že okoli 4. junija poročati Borkowskemu: „Kar sem mogel, sem vse zbral in zbiram še vedno; na žalost sem omejen na samo Ljubljano, izletov ne smem delati. Najti bi mogel še marsikak zaklad — in magnis voluisse sat est. In že ta prigrotovljena zbirka je precejšna, nobena slovanska zemlja, razen Rusije, še nima take. Izdam sicer samo prvi del; dovršiti bo mogel to, kdor zbere več gradiva.“ Za knjigo je bilo takrat določenih in že gotovih „26 . . . koloriranih slik, pošteno in natančno posnetih po obeh spolih kranjskega ljudstva“ (ZNTŠ LXXXVI 109), pozneje se je ta zbirka slik slovenske narodne noše še izdatno pomnožila (gl. spr. 367). Osebna in pismena intervencija in pa tiskan poziv „prijateljem Slovenstva na Kranjskem“ je naklonil Korytku lepo vrsto poročevalcev: iz Koroške je pozdravil starina Jarnik 10. julija „nameravano izdajo slovenske etnografije kot zaželjeno in hvalevredno“ ter opozoril na svoja članka o Ziljanih, ki ju je bil priobčil l. 1813. v celovski „Carinthii“ in katerih prvega je spravil Kopitar tudi v „Vaterl. Blätter“ (ZNTŠ LXXXVI 105—6); iz Tinjana pri Pazinu je poslal neimenovan pisec, najbrž kak tamošnji duhovnik, do katerega se je bil obrnil Korytko 3. junija s pismom, 19. julija zanimivo poročilo o Istranih (Kor. O 345—50, gl. spr. 304); iz Štajerske je obljubil 28. julija Vraz, da pošlje svoje etnografske beležke (ČZN VII 22 8); iz Kranjske same so se odzvali vsaj: Rudež, Metelko, Matevž Ravnikar, Jakob Dolenc, župnik v Bistrici, Juri Plemel, župnik na Premu, Jože Orešnik (Illyr. Blatt z 28. VII. 1838, str. 118), Arko, Vouk, Dremel in Kapelle (gl. spr. 368). Kako je napredoval literarno-zgodovinski del tega spisa, se ne ve. Misel, da bi okrasil delo tudi s Prešernovo in Kopitarjevo sliko, je menda opustil, in za sprejem Zoisove slike, kakor mu je svetoval Kopitar, se najbrž tudi ni odločil, ker je izdal samo Vodnikovo in Čopovo (prim. IMK XIX 86).

Ker Korytko od srede julija 1837 pa do srede julija 1838 ni smel delati izletov na deželo, spomladi ni mogel imeti narodnih pesmi, ki bi jih bil sam zapisal. Ko je torej postala

takrat izdaja narodnih pesmi aktualna, je mogel operirati samo z materialom drugih zapisovalcev. Vraz, katerega je bil poprosil menda marca njegove zbirke, mu je sicer odrekel, zato pa sta mu izročila do 4. aprila namesto Vrazu Prešeren in Kastelic svoji zbirki, skupaj 45 pesmi.¹⁾ Pač nekako istodobno si je dal prepisati pri Kastelcu večino Smoletove zbirke²⁾ ter dobil tudi Rudeževe, Metelkove in Ravnikarjeve zapiske.³⁾ Največ gradiva mu je dal Matevž Ravnikar, ki je imel že l. 1835. „precejšnjo zbirko slovenskih narodnih pesmi. Med temi so bile prvič nekatere, ki niso bile še nikdar tiskane; drugič nekteri prazni plodovi poznejših časov, in tretjič tudi take, ki so bile že tiskane“. Korytku je dal na razpolago prvo skupino, in je v Korytkovi tiskani zbirki nad polovico pesmi Ravnikarjevega zapisa, „v nekterih zvezkih so skoro le pesmi, ki jih je zbral ta“.⁴⁾ Prešeren je pomagal „primerjati in popravljati varijante“,⁵⁾ t. j. čistih pesmi od dostavkov in sprememb, ki jih je povzročil po njunem mnenju pevec⁶⁾, in že kje aprila ali majnika so romali štirje⁷⁾ zvezki v cenzuro: Čelakowskemu piše Korytko maja, da „namera še v tem mesecu z doktorjem Prešernom pesmi začeti v snopičih izdajati“ (LZ XX 623), Borkowskemu pa poroča okoli 4. junija, da so „pesni ljudstva — kranjskega že v cenzuri“ (ZNTŠ LXXXVI 109).

(Konec prihodnjič.)

¹⁾ Vraz Jarniku 4./10. IV. 1838, Dĕla V, 177.

²⁾ Smolé Vrazu 20./26. X. 1840, ZMS IV, 190.

³⁾ Prim. Korytkov oglas z dne 24. VI. 1838, Ost u. West štev. 63. str. 259 z dne 3. VIII. 1838; ker je pisan oglas le en dan po izišlem pozivu „prijateljem slovenstva na Kranjskem“, so izročili tudi Rudež, Ravnikar in Metelko pesmi gotovo že pred tem pozivom.

⁴⁾ Ravnikar A. Grĕnu 16. XII. 1845 (po prepisu prof. A. Kaspreta).

⁵⁾ Korytko, Ost u. West štev. 63. str. 259. z dne 3. VIII. 1838.

⁶⁾ Prim. Korytko, o c. štev. 93. str. 380. z dne 21. XI. 1838.

⁷⁾ Sic. Schmidburgu 31. VIII. 1838, IMK XIX, 19.

Marija Konopnicka.

Vojeslav Molè.

lavnostnim dnem, ki jih obhajajo leto za letom Poljaki v spomin svojim duševnim velikanom, se pridružujejo žalobne svečanosti. Stoletnicam Mickiewicza, Słowackega, Chopina slede pogrebi Wyspiańskiego, Orzeszkowe, Konopnicke. Nepojmljivo se glasi, da Marije Konopnicke ni več med živimi. In vendar je morala tudi ona, ki je pela o življenju in o veri vanje, oditi v pokrajine, odkoder ni vrnitve. Za njo pa je ostalo delo, ki bo živelo, dokler bo živel poljski narod.

Marija z Wasilowskich Konopnicka, rojena 1846. leta v Sienińkach, ni živela brezskrbnega življenja. Zgodaj je bila prepuščena sama sebi in šele kot mati je mogla izobraževati obenem s svojimi otroki tudi svojega duha. Tridesetletna je začela priobčevati svoje prve pesmi. V Varšavi je urejevala ženski list *Świt*, pisala povesti in novele ter literarne in umetniške sestavke. Od leta 1890. pa je potovala po vsej Evropi, živela večinoma na Francoskem, Laškem in Nemškem, pa tudi na našem jugu, v Opatiji in Gorici. Narod ji je bil hvaležen za besede in dela ljubezni ter ji je odvezel vsaj materialne skrbi, ko ji je daroval ob petindvajsetletnici njenega literarnega delovanja leta 1902. posestvo na Podkarpattju.

Konopnicka je nastopila v javnosti v dneh, ko so še krvaveli spomini na nesrečno leto 1863. in se je približeval pozitivizem v poljskem duševnem življenju svojemu koncu. V njenih prvih pesmih je še zvenela romantična struna, a vse je preveval pozitivizem s svojim navdušenjem za novodobne pridobitve in vede. In kar je izrazil Carducci v svoji „Odi Satanu“, je povedala tudi poljska poetka v svojih prvih dramatičnih fragmentih „Iz preteklosti“. Hipatija, Galilej sta ji simbola zmagujočega človeka in napredka. Napredek in altruizem je bilo geslo Konopnicke in to jo je privedlo h — kmetu, k priprostemu, trpečemu ljudstvu, ki ima enako dušo kakor meščan in gospod in iste pravice. Poprej je bil kmet v slovstvu samo marioneta, samo shema, brez mesa in krvi. Konopnicka pa se je zazrla v dušo vaškega ljudstva in našla v njej brezdanje morje bolesti in gorja. Zavedela se je krivic, ki jih dela temu delu človeštva

ostali del družbe, in je postala socijalna poetka, glasnica bednih in zatiranih, zročna na ta problem z modernega družabnega stališča.

„Zakaj prepad, ki brate nas deli
na gospodarje in tlačane,
kot ocean je, ki bregov mu ni,
in strašen kot odprte rane?“

In zastopnica bednih je izpovedala pred vsem svetom vso njih bol v tako divnem jeziku, kakršnega niso čuli Poljaki po smrti Słowackega. Njene pesmi so bile biseri, male zgodbe o strtih srcih in nadah onih pozabljenih, na katere se svet tako malokdaj ozre. Morda samo tedaj, kadar jih potrebuje. Koliko tragedije in žalosti in tožbe o krivični razdelitvi usode je v sledečih preprostih verzih:

„A ko šel je kralj na vojne,
trombe so igrale bojne,
trombe so igrale glasne
v zmago mu, v radosti jasne . . .

A ko šel je Stah na boje,
mečev plalo je blestenje,
njiv šumelo je zelenje
mu v nesrečo, v hrepenenje . . .

A leté na vojni krogle,
v smrt ljudje kot snopi grejo,
najhrabreje bijo kralji,
najgosteje kmetje mrejo.

Orli praporov šumijo,
križ nekje zaškriplje vaški,
Stah se s smrtno zgrudi rano,
zdrav kralj pride v domačijo.

Ko je jezdil v jasna vrata,
zarja mu je vzišla zlata,
zaigrali so zvonovi
čez daljave, nad bregovi.

Ko so kmetu grob kopali,
zašumel je les v daljavi,
zazvonili so mu zvončki,
liljni zvončki tam v dobravi . . .“

Povsod, kjer je bila beda in nesreča, je hodila Konopnicka in klicala človeštvu memento o onih zatiranih, ki jim je treba pomagati in jih dvigniti. V verzih in novelah je pripovedovala o življenju v kmečkih kočah in predmestnih, zaduhlih, delavskih stanovanjih, o trpljenju v tovarniškem dimu in mestnih suterrenih. In njeno delo je bilo krik obupa.

A polagoma se je izpremenil njen pesimizem v himno ljubezni. Poetka se je dvignila do višjih višin in njena poezija je objela ne samo ljudstvo, ampak ves narod. In čim bolj se je čistila njena forma, tem bolj so se povzpenjale njene ideje. V Italiji se je naučila plastike in klasične umerjenosti ter izdala o tej deželi zbirko divnih pesmi, a svoje glavno delo je končala šele pred letom dni, epopejo „Pan Balcer“, o kateri je napisal v „Ljublj. Zvonu“ članek moj prijatelj Tad. St. Grabowski. To delo je sinteza njenega življenja in bo živelo s poljskim narodom do konca dni.

Lirizem, ki ga je polna Konopnickina poezija, mnogokrat preveč prevladuje; lahkota, s katero je ustvarjala, jo je včasih zape-ljala v gostobesednost, poezija se je radi tega včasih izpremenila v literaturo; a jedro njenega dela ima večne vrednosti v sebi, ker je bila res poetka in velik, čist duh.

In sedaj je ni več med živimi. Kako jo je njen narod umel, je pokazal pri njeni smrti in s sklepom, da jo pokoplje v Krakovu na Skalki ob strani Matejke, Siemiradzkega, Asnyka, Wyspiańskiego.

Njena poezija je bila živa do zadnjega diha, ni pojemale in ugasovala z leti kakor pri srednjih poetih, ampak se je dvigala vedno više in se izpopolnjevala. Zato pa tudi pomenja njeno ime narodu, ki mu je pela iz duše, tisočkrat več kakor imena poetov, zlasti ženskih, ki umirajo že davno pred svojo smrtjo. Njeno ime ne bo pozabljeno, ker je razumela svoj čas in je bila vedno v vrstah prvoborilcev za gesla svoje dobe. —

Konopnickina glavna dela so: Poezije, 8 zvezkov; Italia; Drobiazgi z teki podróżnej; Prometeusz i Syzyf; Głosy ciszy; Pan Balcer w Brazylii. Vrhutega še par zvezkov novel in opisov ter literarno-kritičnih spisov in prevodi iz Vrchlickega, Heineja, Hauptmanna, Ade Negri i. d.

Književna poročila.

Janeza Trdine zbrani spisi. Knjiga IX. Bajke in povesti VIII. — V Ljubljani pri Schwentnerju. 1910. 8°. 204 str. Cena broš. K 2:50, vez. K 3:50.

Ali smo se postarali mi, ki smo od včeraj, ali pa se je bil porodil današnji dan že star in vel, v mislih pust in zgrbljen v lica? Brez sramu zapišem, da mi je na jeziku beseda starca, kadar pogledam najmlajše naše literate: „Vse drugače, vse lepše je bilo svoje dni!“ — Kje mladeniški idealizem, kje želja in volja do boja, do truda, celo do trpljenja, kje tisti ponos, ki je sprejemal zasramovanje kakor zaslužen dar? Kje čista, naravnost trmoglava ljubezen do naroda in njegovega jezika? In poglavitno: kje odkritosrčnost? — Časih smo rekli, mi starci: „Tako je in nič drugače, pa če se kamba ulomi!“ Dobili smo jih od vseh strani, toda prav smo ravnali, po svojih mislih prav! Zdaj sem na svoja uboga ušesa poslušal mlečno-zobega literata, ki je govoril o svojem delu kakor o koristnem čevljarjenju. Še vzeti niso znali spretno, kar jim je ponujala roka starejših; nekaj lepih besed, nekaj fraz in podob so pobrali in zdaj krošnjarijo z njimi. Mladi ljudje pljujejo na svoj talent, zlagajo inseratne pesmi ter pišejo šundromane; sram jih je idealizma, sram umetniške naivnosti, posebno pa še sram ljubezni. Odgrni si lice, romantik: večji si bil kljub grehu in zmoti! . . .

V teh žalostnih časih nam bodi Janez Trdina tolažba in zavetišče. Njegovo pripovedovanje je popolnoma naravno, odkritosrčno in jasno; on pripoveduje zato, da bi povedal ljudem nekaj svojega, novega in pametnega, nikakor pa ne zato, da bi si kupil novo suktnjo. Razumljivo je torej, da je ta slavni slog njegov tako lahek in prozoren, da je ta slavna beseda njegova tako bogata in zvonka. Človek ima ob njegovem pripovedovanju tisti najslajši občutek, ki ga mora imeti bralec; „Tako je mislil, kakor je pisal!“ Očitati so mu že naivnost, starokopitnost in Bog sam vedi kaj še, toda niso pomislili: Tehtna je vsaka beseda človeka, ki je pošten, odkritosrčen, globok v mislih, visok v idejah; lahko se prerekaš z njim, ali poslušati ga moraš! —

Kdor je kdaj pisal po svojih mislih, je slišal znani refren: „To ni za ljudstvo!“ Zadnjič sem celo bral, da „Prešerna in Cankarja ljudstvo ne umeje“. Taka družba me je silno razveselila, ali vendar mi je bilo ob nji hudo. Kajti bila mi je znamenje, da je v slovenskih deželah še zmerom mnogo ljudi, ki smatrajo naše ljudstvo za kmetavzarsko, zabito in neumno, za prav tako neumno, kakor ga sodijo Pommer, Malik in Wastian. Takim ljudem, ki zahtevajo od ljudskega poeta, da naj se v blato poniža, a ne iz njega poviša, pravi Trdina v tej svoji deveti knjigi: „Pesnik se ne sme poniževati do tal, mora tudi prostaka prijeti za roko in mu pomagati kvišku v višave božje, da pozabi zemeljsko puščobo in gorje . . . Vsak pisatelj bo izgrešil pot in pisal brez uspeha, ako se ne drži tega naravnega pravila . . . In to velja za vsako dobo in za vsako stopnjo v človeškem društvu.“ —

Zdi se mi, da se je bil zmotil urednik Trdinove zapuščine (zakaj se ne podpisuje?), ko je združil zgodbe tega in prejšnjega zvezka z „Bajkami“. Lahko bi bil iztaknil primernejši naslov. Drugače pa je vse v redu. — *Ivan Cankar.*

Ljubljana po potresu 1895—1910. (Knjigo so spisali magistratni uradniki ter sta jo uredila mag. komisar Fran Govékar in mag. svetnik dr. Miljutin Zarnik). Tiskarna Drag. Hribar, 1910. M. 4°. 171 str. + načrt Ljubljane.

Iz potresnih razvalin je vstala moderna Ljubljana, središče slovenskega narodnega življenja. In ta preporod naše metropole nam kaže v besedi in sliki elegantno opremljeni album, najsijajnejše izpričevalo vztrajnemu delu naprednega občinskega sveta in za mestno blaginjo prezaslužnega bivšega župana Ivana Hribarja, častnega meščana ljubljanskega. — Izmed preosnov mestnih uradov naj omenimo ločitev mestnega arhiva od registrature. Ker hrani mestni arhiv poleg listin tudi mnogo dragocenih knjig, se je ustanovila kot poseben oddelek registrature l. 1900. še mestna knjižnica, ki šteje danes že nad 2000 knjig, zvezkov in časnikov. Izvršile so se važne preuredbe v organizaciji policije, kakor so novi prevozniki red, cestno-polijski red, reorganizacija mestne policijske straže, popisovalni in anagrafski urad. V Ljubljani imamo tri mestne ubožnice. Največ je vplival potres na razvoj stavbnih obrtov; živahna stavbna delavnost je porodila nekaj novih obrtov, katerih prej nismo imeli v Ljubljani, n. pr. izdelovanje umetnega kamenja, stavbno kiparstvo, izdelovanje parketov, izdelovanje žične mreže. Mestna posredovalnica za delo in stanovanja posreduje v vseh kategorijah raznih poklicev in v vseh vrstah stanovanj brez izjeme. Mnogo je storilo mesto za vojaštvo in vojašnice, nenavadno se je razvilo in popolnilo šolstvo; ustanovitev slovenskega vseučilišča je bil občinskemu svetu najvišji vzor. Zdravstvene razmere so se po potresu blagodejno izboljšale; izdelal se je nov regulacijski načrt, ki je vpošteval vse higijenske zahteve, in zasnoval se je načrt kanalizacije. Kot poseben napredek v zdravstvenem oziru nam je omeniti uvedbo šolskih zdravnikov. Za vzorni mestni vodovod si je pridobil največjih zaslug Ivan Hribar. Mestna elektrarna skrbi za razsvetljavo ulic in za električno cestno železnico; ugodno vpliva električna gonilna sila na razvoj malega obrta. — Od potresa do meseca aprila 1910 je bilo 436 novih stavb, 665 prezidav, 325 prizidav; izvršile so se tudi stavbne izpremembe ljubljanskih cerkva. Z osnovanjem lastne mestne drevnice so se počeli razvijati mestni nasadi; pravi kras Ljubljane je Bleiweisov nasad; ob njegovem vходу se blešči spomenik začetniku slovenske književnosti, Primožu Trubarju. Nasad pred justično palačo diči cesarjev spomenik, Marijin trg pa Prešernov; največ privlačnosti pa imajo za Ljubljančana tivolski nasadi. Potres je odstranil celo vrsto vijugastih uličic, in Ljubljana se je začela razvijati tudi v umetniškem oziru. — Čast in iskreno hvaležnost možu, ki nam je z jekleno energijo ustvaril moderno Ljubljano!

Dr. J. Š.

Koledar (Vestnik XXV.) šolske družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za navadno leto 1911. Izdalo in založilo vodstvo. V Ljubljani. Tisk „Narodne tiskarne“. 1910. 8°. 176 str. + naznanila. Cena 1 K 20 v.

Za običajnim koledarskim delom čitamo pristrčno življenjepisno črtico o Karlu Kotniku, ki je v svoji oporoki imenoval našo šolsko družbo za dediča in postal s tem „zlatim pismom“ njen največji dobrotnik. „Kaj so proti tej listini pergamenasta pisma, ki so se z njimi valila težka bremena na naše sužne dede? S Karla Kotnika oporočno listino prihaja svoboda naši deci, rešitev iz tujih spon.“ Seveda za to veliko kulturno nalogo naše družbe je treba gmočnih prispevkov vseh zavednih Slovencev, kajti sovražni naval je ljut, in le združena obramba mu more zaježiti pot. — V lanskem Vestniku je priobčil R. Orel zanimiv članek „Med beneškimi Slovenci“ in letos je napisal isti pisatelj važno razpravo o „Slovenskem šolstvu ob jezikovni meji na Goriškem“, v kateri nam je očrtal predvsem jezikovno mejo ter

nas seznanil s šolskimi in jezikovnimi razmerami posameznih obmejnih krajev. Spis nam je dobrodošlo nadaljevanje obeh Begovih knjižic o slovensko-nemški meji na Štajerskem in Koroškem. — Lev Brunčko je zaklical našemu občinstvu „Resen opomin v resnem letu“ glede bližajočega se uradnega ljudskega štetja, Kompoljski pa je napisal dve črtici, „Slovenska trobojnica“ in „Voznik Brodnar“. — Družbeni Vestnik prinaša obširno poročilo o veliki skupščini, ki se je vršila v znamenju petindvajsetletnice družbe dne 3. julija 1910 v Ljubljani. Za ta družbeni jubilej je izdalo vodstvo vestno sestavljeno knjižico „Pogled na prvo četrtoletje družbe sv. Cirila in Metoda“, ki je za naše narodno življenje v marsičem poučna. Družba je štela 168 podružnic. Š.

Venec povestic. Po raznih livadah spletel M. A. Trnovc, častni grajanin bolzeški. V Trstu 1910. 8°. 64. strani.

Knjižica je popravljena in pomnožena izdaja „Kitice povestic“, ki jo je prelagatelj izdal nekako pred dvajsetimi leti v svoji cirilici. Izraz „povestica“ mu služi za balado in romanco. Največ prevodov čitamo iz Mickiewicza (Jugoviči, Svitežanka, Ribica, Almanzor. To ljubim in Povrat otca) iz Puškina najdemo Črni zavoj (prej „Črna šal“) in Rusalko, iz nemščine je poslovenil Bürgerjevega „Brata surosuknjara in romarico, Goethejevega „Vilina“ (= Erlkönig), Heineja „Na Sveto Goro“ (= Die Wallfahrt nach Kevlaar), dve Grünovi (Graničar, Smrt starega fanta) in še par iz raznih slovstev. Vseh prevodov je 24; tem je dodal slovníške „Pripise“ in „Tolmač besed ne sploh znanih“, kar je bilo seveda za umevanje prevodov potrebno. Gosp. prevajatelj knjigi ni „zarezal cene“, temveč je namenil skupiček naši podpore potrebni šolski družbi. Š.

Mazi Josip: Geometrija za drugi razred srednjih šol. V Ljubljani 1910. Založila Katoliška bukvarna. V. 8°. 66 str. Cena vezani knjigi 1'80 K.

Ta nova učna knjiga je sicer majhna po obsegu, vsebuje pa tako bogato gradivo, da ga v šoli v enem letu ni mogoče podrobno razbrati. Oziri na nove predpise in na praktično uporabo geometrije so dali knjižici moderno lice, ki se kaže zlasti na prvih straneh pri zemljemerstvu in pozneje pri vseh uporabnih nalogah. Dikcija je gladka in kratka, pa vendar dovolj jasna in točna, da se kažejo razloženi pojmi in izreki kakor izklesani kameni v pravilni geometrijski stavbi. Knjižico krasita 102 slike. Nekatere so naravnost vzorne, vse pa izvedene s skrajno natančnostjo. Za realce so še posebej prav dobrodošli pogosti migljaji glede uporabe pravilnih likov pri ornamentih. Za nove geometrijske pojme so jako srečno izbrane nove besede, ki se bodo gotovo kmalu udomačile, tako n. pr. merski drog, merski količki, zakoličenje, ziralno (dioptr), ziralni križ in drugi. J. Z.—č.

P. Končnik-I. Fon: Deutsches Lesebuch für die erste Klasse slowenischer und slowenisch-utraquistischer Mittelschulen und verwandter Lehranstalten. I. Band. Laibach, 1910. Verlag der „Katholischen Buchhandlung“. V. 8°. V + 264 str. Cena vezani knjigi K 3 —

V nižjih razredih naših utrakvističnih srednjih šol so bila za pouk v nemščini do zdaj splošno v rabi Štritofova berila. Glavni nedostatak teh čitank je bil, ker jim izdajatelj ni dodal prepotrebni slovarčkov in vsaj za prva dva razreda tudi preparacije in frazeologije. Končnik-Fonova knjiga znači v tem oziru napredek; vrh tega sta izdajatelja sprejela v svojo učno knjigo tudi slovníško snov prvega razreda, ki je deloma dodana posameznim berilom in v celoti združena v drugem delu knjige. Tretji del obsega vokabular in frazeologijo, v dodatku je pregled krepkih glagolov. Praksa bo pokazala vrline in pomanjkljivosti knjige, predvsem pa, ali je mogoče

zelo obširno gradivo solidno premagati v enem letu. Podrobno oceno, katero nova „čitanka“ zasluži, prepuščam strokovnemu glasilu. Š.

Vuletić Savo P., Naši ljudi. Cetinje 1910. 8°. 137 str. Cena 1 K. (ciril.)

Ti „naši ljudi“ so Črnogorci. Ves svet govori o teh „planinskih sokolih“, polastila se jih je celo opereta, a kdo jih v resnici pozna? Samoočitovalno moramo priznati: „Mi tudi ne!“ Morda jih pozna tisti, ki je bil v Podgorici, na Cetinju? Dvomimo. Ta pač pozna črnogorstvo, v kolikor je nivelirano s svetovno kulturo, a neodkrita mu ostane patina, ki se je tekom stoletnega razvoja oprijela mišljenja in čuvstvovanja teh braniteljev kršne njih domovine. Odkriti jo more umetnik, najlaglje sobrat. — V duhu zremo kakega domačega Scotta ali vsaj Jurčiča, ki bo znal to ljudstvo — edino svoje vrste — predočiti v zgrabljivih tipih. Gosp. Vuletić je pričel s pripravami; v šestih slikah nas pelje v družbo „svojih ljudi“. V enostavni tehniki in s preprostostjo vestnega referenta, a z vročo vnemo ljubitelja nam pripoveduje, riše, razlaga vse, kar učinja puška in roka, um in srce pri teh čudnih velikih otrokih, krutih do skrajnosti in mehkih do dozdevne solzavosti. Neverjetno je, kako je pri tem ljudstvu vse uzakoniteno: brezobzirna krvoločnost napram sovragu, a prav tako brezmejna mehkoča napram svojcem. Najznačilnejši je v tem oziru prvi sestavek: „Na granici“. Tu (str. 21) pravi pisatelj sam o značaju „svojih ljudi“, češ, kažejo se tukaj stopnje „od največje nežnosti do najhujše surovosti; od šibkosti, v kateri se popolnoma podleže rodbinski ljubezni, do hrabrosti, ki privede socialni interes na — nič!“ — Pisatelj torej ni načelen oboževatelj vseh posebnosti svojih junakov, a je dober njihov uprizoritelj. Zato nas ta knjiga obenem poučuje in bodri. Članki so bili sicer vsi prej že natisnjeni, a v listih, ki so pri nas le malo znani: „Brankovo Kolo“, „Delo“, „Bosanska Vila“.

Dr. Jos. Tomišek.

Ruski klasiki v novi izdaji. Peterburška akademija znanosti in umetnosti je začela izdajati ruske klasike. Zbirka ima naslov „Akademičeskaja biblioteka ruskih pisateljev“. Namen ji je, podati vse ruske klasike v dobri, elegantni in ceni izdaji. Lani ob stoletnici je izšel Koljcov. Krasna knjiga njegovih poezij s pismi, ocenami, članki o prevodih itd., vezana v platno z zlatimi ornamentami, je stala samo 75 kopejk. Ni čuda, da je bila prva izdaja v 15.000 izvodih v par tednih razprodana, v kljub temu, da je Koljcov doživel že bogve koliko izdaj. Tudi druga izdaja je bila razprodana v par mesecih in v kratkem izide tretja. Med tem je izšel prvi del zbranih spisov Lermontova; vsa njegova dela bodo obsegala pet zvezkov. — Opozarjamo one, ki se pečajo z ruščino in rusko literaturo, na to izdajo, s katero si lahko ustvarijo res krasno in popolno knjižnico.

Dr. I. Lah.

Miljukov P. N.: Obrazy z dějin ruské vzdělanosti. Čast III. Nacionalism a veřejné mínění. Přeložil se svolením spisovatelovým V. J. Dušek. V Praze 1910. Nákladem Jana Laichtera na Král. Vinohradech. V. 8°. 702 str. Cena 9 K.

V znani Laichterjevi zbirki „Výbor nejlepších spisů poučných“ je izšel kot dvajseta knjiga tretji del „Slik iz zgodovine ruske kulture“ Miljukova v mojstrskem prevodu V. J. Duška. Malokatero založništvo dela po tako trdno začrtanem programu kakor Laichterjevo; zato bo tudi ta zbirka kmalu desegla svoj namen, ki ga je dal nje osnovatelj prof. Masaryk, namreč da poda inteligenci in učeči se mladini v roke ona dela, ki so današnjemu izobražencu nujno potrebna. In tako nujno potrebno delo za vsak slovanski narod je gotovo imenovano Miljukovo. Prvi del češkega prevoda je izšel l. 1902., drugi 1903. in tretji letos. Kdor se hoče temeljito seznaniti z rusko kulturo in literaturo, ta mora poseči po tem delu, ki ni suhoparno učnjaško, ampak nad vse zanimivo. Miljukov ni enostranski, ampak vpšteva in razlaga

vse faktorje, ki so sodelovali pri razvoju ruske kulture. Vse svoje trditve dokazuje s fakti in statistiko. Zato je njegova knjiga porabna ne le za zgodovinarja, temveč tudi za politika, žurnalista in sploh za vsakega, ki hoče poznati ruske razmere. Mi gledamo v Rusijo, kar je seveda naravno, navadno skozi evropske naočnike. Zato bi bilo potrebno posebno onim, ki delajo javno mnenje, poznati taka temeljita ruska dela, da bi ne presojali vsega po nemških popisih. Miljukov ni pristranski patriot, ne zakriva ničesar, kar je bilo v ruski zgodovini napačnega, celo s hvalo je skop. Kakor nam Buckle, Taine, Carlyl razkrivajo razvoj zapadne Evrope, tako nam Miljukov kaže Rusijo, katere razvoj je do najnovejše dobe šel svoja pota. Pri nas imamo dozdej le knjigo dr. Vošnjaka „Na razsvitu“ in nekaj krajših potopisov, ki govore o Rusiji, večjih del ni. Pomagati si moramo torej s tujim prevodom.

Prvi del „Slik“ govori o prebivalstvu, naseljevanju in razmerju naroda do zemlje. Natančneje pojasnjuje gospodarske razmere, komunikacijo, delo in trgovstvo. Nadalje piše pisatelj o državnem ustroju, vojaštvu, ustavi, financah, državnih stanovih, plemstvu in podložnikih. Tu vidimo ves razvoj od prvih začetkov do osvobojenja, do najnovejše dobe. V uvodu pojasnjuje pisatelj svoje stališče, govori o pragmatični in kulturni historiji, o filozofiji zgodovine, o sociologiji in socioloških zakonih, kakor se javljajo v razvoju narodov.

Drugi del „Slik“ obravnava dve glavni instituciji, ki določujeta napredek: cerkev in šola — vero in izobrazbo. Pisatelj slika razvoj pravoslavne cerkve, razne prepire in razkole, boj za staro in novo vero, upore proti novotarijam in razvoj šolstva od prvih cerkvenih šol do danes.

Tretji del ima naslov: Nacijonalizem in javno mnenje. V njem pa pisatelj jasno slika boj med zapadom in Rusijo, boj med evropsko kulturo in rusko narodno dušo, oni boj, ki se je začel s Petrom Velikim in je dosegel pod Katarino svoj vrhunec, dokler ni vsled francoske revolucije prišel važen preobrat — reakcija. Do tu nas vodi pisatelj, do začetka XIX. veka. Kako se je kulturni boj nadaljeval v 30 in 40 letih med zapadnjaki in slavjanofili, kako se je ponavljal v 60 letih in kako se bje še danes, to so nam mojstrsko naslikali v svojih romanih prvi ruski pisatelji: Turgenjev, Dostojevski, Tolstoj in dr.

Med važne vire davne ruske kulture spada delo znamenitega Kranjca Žige Herbersteina, ki je bil l. 1516. kot poslanec cesarja Maksimilijana v Rusiji in je popisal, kar je videl, v svojih knjigah, ki so bile dolgo vsej Evropi edini vir, iz katerega so zajemali znanje o Rusiji. Ker v Rusiji niso znali latinščine, ki je bila takrat diplomatski jezik, se je posluževal Herberstein slovenščine in se je, kakor piše, dobro razumel z Rusi. Enako je igral pri kulturnem boju na Ruskem veliko Hrvat Križanič, ki je za svoje dobre namene moral v Sibirijo.

Dr. I. Lah.

Murko Mathias: Das Grab als Tisch. Sonderabdruck aus „Wörter und Sachen“. Kulturhistorische Zeitschrift für Sprach- und Sachforschung. Heidelberg 1910. 4°. Bd. II, Heft 1, str. 79–160.

Prof. Murko, sourednik jezikoslovju in kulturnim vprašanjem namenjenega časopisa „Wörter und Sachen“, je zbral in uporabil bogato gradivo o slovanskih pogrebnih navadah in obredih. Maloruski izraz „trapezovati“ v pomenu „obhajati sedmino“ je dal povod, da se je pisatelj lotil tega narodopisnega vprašanja in nadaljeval študije, ki sta jih v tej smeri začela Strzygowski in Meringer. Grška „trapeza“ = sedmina, pojedina na grobu, je Slovanom grške cerkve in gališkim unijatam dobro znan izraz. Pri nekaterih Slovanih se vrši sedmina na grobu ali ob

njem takoj po pogrebu ali ob posebnih spominskih dneh. Pri Bolgarih se po končanem pogrebu postavi ob grobu ali v cerkveni veži miza, nanjo pa jedi po natančnih predpisih. Duša mrtvega je navzočna pri pojedini, prva kupica in prvi grižljaj veljata njej. Pri takih pojedinah se žalost kaj rada izpremeni v razkošno veselje, ki spominja na staroslovansko trizno z igrami in plesom. Ponekod postavijo mizo tudi na ulici; pri Srbih pijejo nekoliko na grobu, prava pojedina (podušje) pa se vrši zvečer v hiši umrlega. V Bosni delijo pravoslavni in mohamedanci na grobu kruh, vino in žganje; to navado so tuintam sprejeli tudi katoliki, seveda proti volji duhovnikov. Valvasor poroča o Gorenjcih, da so prinesli o postnem času kruh in svinjino na grob. — Pogosteje kakor takoj po pogrebu se vrši sedmina ob določenih dneh. Pri Bolgarih konča duša svoje zemeljsko potovanje v štiridesetih dneh in tedaj se slavi zadušnica. Polovico darov prejme duhovnik, drugo polovico pa razdelijo pred cerkvenimi vrati med reveže. V hiši se pripravi miza, da vidi duša zadnjič svoje sorodnike. Pravoslavni v Bosni in Hercegovini slave spomin rajnih čez tri, sedem ali štirideset dni, pa tudi čez pol ali eno leto. Podrobno nam pisatelj razlaga obrede na vernih duš dan, opisuje slavnosti „dedov“ pri Belorusih, katero slavje nam je Mickiewicz ovekovečil v svoji romantični pesnitvi „Dziady“, polni narodnih motivov. — V drugem delu razprave je govor o antičnih vplivih na slovanske rusalije (srb. ruzicalo), radunico, o agapah prvih kristjanov, o trapezi ali trpezi, trpezariji itd.; zanimiva je obsežna terminologija teh obredov, ki nam jo etimološko razlaga in prikazuje v slikah; klasičnega filologa bo mikala razlaga latinskega izraza „silicernium“, gotovo pa bosta vesela obširne razprave narodopisec in jezikoslovec.

Dr. J. Š.

Slovensko gledišče v Ljubljani. A. Drama. — Vrata naše Talije so se zopet odprla in petkrat na teden ima občinstvo priliko posečati gledališke predstave. Če bi kdo dvomil, ali imamo dovolj občinstva za toliko število predstav, mu vse pomisleke lahko zavrremo s tem, da ga opozorimo na pestro sliko, ki nam jo nudi letošnji repertoar. Tu je poskrbljeno za vsakršen okus in potemtakem za vsakršno publiko, najsi zahteva stvari resnega ali veselega značaja, bodisi da daje prednost dramami, bodisi da išče užitka v operi ali v opereti. Če bi imel, recimo, dramski repertoar enoten značaj, bi se pač lahko zgodilo, da bi se ene vrste občinstvo gledališču popolnoma odtegnilo; tako pa so kljub temu, da je letošnji dramski seznam proti lanskem (26: 42) manj obsežen, zastopane skoro vse običajne dramske oblike od burke do žaloigre, izvirne domače in prestavljene tuje, slovanske, nemške, francoske in laške, celo madžarska ena. Ta ali oni bi utegnili pogrešiti klasično dramo; a jaz bi dejal, da bi pri današnjem položaju vsako večje klasično delo propadlo; nimamo za to ne igralstva in, žal, tudi ne občinstva; lanski „Julij Cezar“ je klasična priča za to. Seveda bi se dalo o programu samem prerekati; a toliko liberalni moramo biti, da prepustimo izbiro iger dobremu in slabemu okusu gledališkega vodstva, zakaj le-to je odgovorno občinstvu in — blagajni; kritika pa ocenjuje to, kar se ji na odru nudi!

Manom prerano umrlega pesnika Medveda je bil posvečen prvi gledališki večer nove sezone. Že lani obetani in od mnogih težko ali radovedno pričakovani „Kacijanar“ je prišel tedaj prvič na oder. Veliko se je že pisalo o tej tragediji sami, še preden se je objavila v posebni knjigi, še več pa potem, ko je za lanski Božič res izšla v predelani obliki. Z veliko vnemo in resnim zanosom se je vživel pesnik v svoje delo, da je iz prvotno dveh iger zliil zaokroženo dramsko enoto. Tako je nastalo najboljše Medvedovo dramsko delo — dramatizovana epopeja Kacijanarjevega domoljubja in prijateljstva. Kakor drugi, tako je tudi naš list prinesel v letošnji 1. štev. poročilo in oceno tragedije kot novega književnega pojava. Tu nam preostaje poročati le o uspehu, ki ga je doživel „Kacijanar“ na odru, in takoj moramo pristaviti, da v teatralnem oziru ni uspel. V drami je treba ne samo besed, ampak še veliko več; treba je hitro, verjetno in učinkovito se razvijajočega dejanja. Medvedu so silni, moči polni, efektni prizori tuji; on je preveč refleksivno lirska narava, on dejanje bolj pripravlja in utemeljuje, kakor ga kaže. Že kdor je tragedijo pazljivo čital, je moral čutiti, da bodo le nekateri prizori uspeli — tako zarota v I. dejanju, ali nastop martelozov, banovcev in uskokov, ali slovesni prizor med prijatelji v IV. dejanju — in še ti le, če se bodo igralci vživali v svoje vloge; tako so pa baš shakespeareo šegavi prizori II. dejanja trpeli radi okornosti igre.

Pač pa ostane „Kacijanar“ spričo svoje sorazmerne zgradbe in krepkega, mestoma res kakor izklesanega jezika, spričo življenskih resnic, izraženih s krilatimi besedami to, kar je: lepa knjižna drama. Zakaj, kar ji manjka teatralnosti, to nadomeščata paznemu čitatelju misel in jezik; na odru pa je bilo premalo prvega, drugo pa se je z dostikrat nejasno in netočno govorico igralcev zabrisalo. Sicer je bila igra skrbno pripravljena, vendar ni tako gladko tekla, kakor bi bilo želeti. Gotovo je v tem pogledu vplival prvi nastop in še ne zglajena soigra posameznih igralcev. Gosp. Verovšek je bil pač bolj Verovšek ko Kacijanar; pomišljavega skeptika Nikolaja Zrinjskega je igral g. Nučič (da bi se le otresel neke glasovne manire!), naivno odločnega brata Ivana pa novi ljubimec, g. Šimaček. Prvi njegov nastop še ni vsega odločil. Ženske vloge, bolj epizodnega značaja, so tri; posebno pozornost je vzbudil debut gđc. Šetfilove v vlogi grofice Salamanke.

Za proslavo cesarjevega godu so uprizorili dne 4. oktobra štiridejansko dramo mladega madžarskega pisatelja Melh. Lengyela „Tajfun“. Po vseh velikih evropskih odrih je ta igra slavila pravo zmago slavje in tudi pri nas je doživela že trikratno predstavo, čast, ki doleti dramo le redkokrat. K nam je prišla drama po ovinkih — poslovenil jo je Milan Skrbinšek najbrž iz nemške predloge. Naravno je, da je izgubila radi tega mnogo prvotne svežosti, celo dva Japonca (Anzai Yamoshi in Rasan Amamari) sta na dolgotrajni poti zaostala; no, saj jih je bilo na našem odru osem ostalih ravno dovolj. Vnanja zanimivost drame obstoji še v tem, da se slikata v njej dva elementa: slabi, od kulture razjedeni evropski in krepki, idealno heroični japonski. Veliko, morda preveč slave pripade Japoncem, zato je nasprotje z evropsko dekadenco tem bolj kričeče. Zanimivo je vedeti, da se drama v madžarskem izvirniku ne vrši v Parizu — tjakaj so jo namestili šele radi berlinskih predstav — ampak japonska kolonija ima prvotno za svoje protiigralce nemške — Avstrijce. (Gl. H. Kienzl, Oest. Rundsch. XXIII.) Glavno vlogo ima Tokeramo, odličan član japonske kolonije, ki je prišla v Pariz proučevat Evropo, in prav Tokeramo ima izvršiti neko važno delo, ne pove pa se, katero in kake vsebine. A kakor prevladajo v Evropcu človeške slabosti med Japonkami (vide „Geisha“ in „Madame Butterfly“ kot muzikalna pendanta), tako si izbere tudi Tokeramo med

pariškimi lahkoživkami Héléno Laroche za ljubico. A Helena je pravi hudič v ženski podobi, in ko se v veliki sceni II. dejanja norčavo igra s čuti Japonca, ko ga z jedkimi očitki najbolj zadeva v moški ponos in nacionalno zavest, tedaj izbruhne v njem nevzdržen vihar kakor tajfun na japonskem in kitajskem obrežju, vse rušič in uničujoč. V tej ekstazi zgrabi Heleno in jo za zaveso — zadavi. Tako je uničil tajfun eno bitje, drugo pa hira za posledicami, dokler končno ne ugasne: nezaslužena žrtev za zasluženost. — Vse dejanje je teatralno opremljeno: že Japonci sami so za nas zanimivi ljudje; tu jih vidimo pri resnem delu, vidimo jih v občevanju z Evropeci (s širokoustnim profesorjem Dupontom in z nevrastenikom Renardom-Beinskim), vidimo japonski večer v japonskih kostumih, vidimo efektne prizore pred poroto itd. Pisatelj je zgradil dejanje vseskoz napeto, tako da je gledalec komaj opazil, da je trajalo vse skup polčetrto uro. V posameznem bi se dalo več govoriti o nastopajočih osebah, ki so vse markantno označene; celo med Japonci je kljub njih sličnosti v potezah in nalogah toliko individualnosti, da je vsaka oseba zanimiva. Ali je pa na njih vse psihološko utemeljeno, je drugo vprašanje. Če so Japonci res taki, potem jih lahko imenujemo novodobne Spartance. Potem tudi umejem, kar piše ruski publicist g. Petrov o vtiskih, ki jih je dobil pri predstavi „Tajfuna“: „Neprijetno mi je bilo kot Rusu, zbok Rusije, da imamo na daljnem iztoku za soseda takšen narod. Neprijetno mi je bilo i zbok Japoncev samih, da so tako zelo prožeti s strupom „Japan“, ki jim je nagrizel celo dušo, nagrizel človeka, ker so s pojmom „domovina“ zamenili vse druge ideale“. Tudi pri nas je našla igra zaslužen odmev, posebno, ker so jo res dobro uprizorili. Gosp. Nučič kot Tokeramo je bil izboven, brezdvomno ena njegovih najboljših vlog; ugajal je i v mehko ubranosti ljubimca i v izbruhih afektov brez pretiravanja, brez individualne manire. Treznega diplomata Kobajaša je igral s fino masko g. Bohuslav, dostojanstvenega starca Yoshikava pa g. Danilo, požrtvovalni patriot, mladi Hironari, je bil g. Drenovec, ki je v tej vlogi pokazal dovolj latentne igralske sile. Tudi oba moška reprezentanta evropske kulture, profesor Dupont (g. Verovšek) in ekstravagantni pisatelj Renard-Beinsky (g. Skrbinšek), sta splošno ugajala. Skrbinšek kaže izredno igralsko ambicijo in bo spričo svoje pridnosti in nadarjenosti prevzemal lahko večje vloge; samo svoj temperament naj vlada in govorico naj zmerno kroti. Kainza se je razumelo vsako besedico, bodisi v šepetu, bodisi v bruhajočem govoru; baš v tej asnosti in gibčnosti modulacije in govorice, ne da bi trpela umljivost, se kaže virtuoznost. V veliki vlogi Helene je pokazala gdč. Šetfilova svoje igralske vrline; v vseh prehodih nežnosti, vdanosti, žalosti, gneva, obupanosti in smrtne bojzani je bila umetnica. Manj hvaležno vlogo Olge (ali ne: Therese?) Meunier je z diskretno dobrodušnostjo rešila gdč. Winterjeva, ki se je izkazala posebno v prizoru pred sodiščem. — „Kacijanar“ in „Tajfun“ sta dva kontrasta, ki le potrjujeta mnenje, ki ga je nedavno zapisal nemški literarni zgodovinar Alfred Klaar, da dananes lahko govorimo o „tragični krizi tragedije“, češ, da kakor se vse kulturno in politično življenje nahaja v stalnem razvitku, kakor hodi vse po nevzdržni poti evolucije, tako kaže, da se tudi tragedija, ta posredovalka najglobljih pretresov v duševnem življenju, umika s pozorišča, da se ne držimo več krčevito zahteve o moralni krivdi junaka niti ne verujemo v vladanje neizprosni usodni moči. Moderna drama ni več izraz krepke volje, ampak dramatisovana otožnica brezvoljnosti. Tu Tokeramo, tam Kacijanar!

Prva popoldanska predstava (2. oktobra) je prinesla Hauptmannovo „Hanic e pot v nebesa“ v družbi s Kadelburgovo neumnostjo „V civilu“, dva kontrasta,

ki sta se kaj slabo stikala. Hanico je igrala premišljeno vzorno gdč. Winterjeva, vredna naslednica rajni Růckovi v tej vlogi.

Dne 18. oktobra sta se uprizorili dve deli, enodejanka „Punčka“ in tridejanska komedija „Lokalna železnica“. „Punčka“ je dramatska študija češke pisateljice Božene Vikove-Kunčticke, dobro poznavateljice ženske duše. Dejanje nam predočuje šestnajstletno deklico Sefo, ki je že par let zaročena s tridesetletnim gospodom Glavičem; vse, kar je ženin v gospodnji morali že preživel in užival, vse to sluti šestnajstletno dekle; v sebi čuti silne moči, ki hočejo imeti duška, tudi ona bi rada uživala, a ne sme, ker ji branijo to oziri, ker ji branijo veljavni zakoni, ker zahteva ženin od nje — absolutno čistost. V hipni vzhičenosti poljubi Sefa glupega vrtnarčeka, a se kmalu zave svoje — krivde, krivde, ki ji je tudi njen izživel ženin ne more odpustiti. Sefa je označena povsem naravno in verjetno; sličen tip je Wendla Bergmannova v Wedekindovem „Probujenju pomladi“, seveda brez njenih tragičnih posledic. A Vladimir Glavič je skonstruirana figura; taki moški menda niso običajni gostje človeške družbe. Zato tudi je v igralskem oziru imela gdč. Winterjeva dokaj ugodnejšo priliko, predstavljati dozdevno naivno, a vendar vsega vedno deklico, kakor je Sefa; bila je njena res kabinetna vloga, dočim je bil gosp. Nučič po našem okusu preveč patetičen. Pač ni lahka vloga, biti glasnik dvojne morale v eni osebi. Ker je bila ta novelica v dialogu dobro naštudirana, je sploh ugajala. Žal, da tega ne moremo trditi o „Lokalni železnici“.

Lud. Thoma, sloviti nemški satirik, je znan na našem odru že izza l. 1903, ko so uprizorili enodejanko „Medaljo“. Posihmal sta se nam obetali njegova „Morala“ in „Lokalna železnica“; in to smo sedaj videli, ne samo dobro prevedeno, ampak tudi dokaj srečno lokalizirano. Saj jo je priredil F. K., „znan humorist in slovenski estetik“, kakor se bere v glediški reklamni notici. Osebe v komediji so res take, da jim ni težko najti para kjerkoli pri nas, in tudi dejanje je tako, da se lahko vrši v vsakem našem Zaroblju. Samo nekaj treba pripomniti: komedija, ki velja za literarno, se mora tudi dobro naštudirati, vsi igralci morajo točno znati vsaj besedilo svoje vloge, sicer je učinek pri gledalcih ta, da vidijo namesto komedije — komedijantsko igrano burko. Pri premieri se nismo mogli otestiti tega neprijetnega čuta, da je prišla igra vsaj za dve izkušnji prezgodaj na oder: dialog se je zatikal, posebno v 2. in 3. dej. in se mašil z raznimi „ahi“ in „ehi“. To ne gre; že ozir do stvari same in do občinstva zahteva, da mora biti vsaka igra res naštudirana. Sicer se je publika po svoje zabavala, g. Verovšek kot bahavi zarobeljski župan je bil v svojem elementu, ga. Danilova kot ponosna županja in ga. Bukšekova kot klepetava malomestnica sta nam bila povšeči, g. Šimaček je bil vendarle bolj „nemški“ asesor; zakaj tako štrebersko obzirnih in smešno pedantnih sodnikov menda pri nas nimamo. —

O Bissonovi „Neznanki“ (La femme x...), ki se je igrala prvič 11. okt., pride poročilo, ko doživimo reprizo. W.

Osemdeset let upodabljače umetnosti na Slovenskem. V proslavo cesarjeve osemdesetletnice se je dne 17. oktobra otvorila v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani umetniška razstava, ki nam skuša pokazati na značilnih umotvorih posameznih umetnikov zgodovinski pregled našega slikarstva v minulih osemdesetih letih. Poročilo o tej znameniti razstavi smo morali preložiti na decembrsko številko.

Slovniški zapiski.

O dovršnih in nedovršnih glagolih. G. Perušek je blagovolil odgovoriti na mojo obrambo sedanjskih perfektivnikov, ki sem jo priobčil v 8. in 9. številki tega lista, ter je v uvod svojega odgovora vpletel tudi opombo, da je vedel, da naju roditeljev nebogljenega deteta, rekše iznajditeljev teorije o sedanjosti perfektivnih glagolov, g. P. St. Škrabca in mene ne prepriča — da torej tudi ne odgovarja meni, nego da se obrača samo do čitateljev, ki naj „sine ira et studio“ sodijo, kdo ima prav, ali on, zaščitnik modernih imperfektivnikov, ali midva, ki dajeva potuho nedopustni (?) rabi sedanjika perfektivnih glagolov. Na isti način bi bil stvar tudi jaz lahko zasukal ter rekel, da sta se po mojem dozvedanju gospoda Bežek in Perušek tako zagrizla v Miklošičevo teorijo, da ju menda izlepa nihče ne bo prepričal, da bi moglo še kaj drugega biti prav. Tudi jaz bi se bil lahko zatekel do razsodnosti čitajočega občinstva in se morda s tako apelacijo do razbornosti čitajočega naroda pri širokih masah celo nekoliko priljubil ter tako ugledil pot svoji teoriji — vkljub temu, da se ona z modérnim imperfektivnikarskim tokom ne ujema. Toda če bi bil jaz na tak način gospodoma oponesel neko trmoglavost, bi mi bil g. P. morda prišel z ugovorom, da „sova sinico z glavano pita“ — in koliko bi potem naše vprašanje napredovalo, če bi jaz nato repliciral: „Kotel pa ponvi saje očita“? Nič bi ne napredovalo to vprašanje — kajne? — če bi nadaljevali raziskovanje samo s praznim prerekanjem in z neprijenljivim ponavljanjem tega, kar je ta ali oni enkrat rekel. Prijenljivost pa in pripravljenost, oziroma odločnost, da hočemo priti resnici do dna — po neznatnih (da ne rečem nebogljenih!) svojih močeh seveda — ta vnetost za resnico in za logičnost izvajanja se pa, mislim, najbolj pokaže s tem, da se vsak poskusi vglobiti v nasprotnikove trditve ter se tako potruji, da morda z združenimi močmi izsledimo oni spotikljaj, ki je vzrok nesporazumljenju. Seveda se utegne pri tem pokazati, da je morda i ta i oni pri svojem izvajanju zagrešil kako stopinjo z ravnega pota, da je morda v svoji gorečnosti nekoliko zašel, da ta ali oni vzgled za postavljeno trditev ni bil popolnoma prikladen i. t. d., a to nas ne sme ostrašiti. Sklicavati se na razsodnost čitajočih in pišočih mas se mi pa zdi zaradi tega neumestno, ker nam je pri širokih slojih čitajočega občinstva težko nadejati se v tem vprašanju kaj več razbornosti, ko vendar vidimo, da začinja ta razbornost celo strokovnjakom malo po malo uhajati, ko vendar vemo, da se široke mase občinstva brez prave zavednosti le prerade vdajo kar na slepo vsakemu novotarstvu, vsaki modernosti, pa bodi še tako nenaravno spakovanje in neprimerno slepo posnemanje. Kar pa sloni le na nerazsodnem posnemanju in na nerazumljenem posploševanju nekaterih, sicer do gotovih mej veljavnih pravil, tega ne smemo pustiti, da bi nam z nenaravno — s tujstvom prepojeno — silo vdiral in sililo v našo lepo narodno slovenščino. To moderno pretirano imperfektivnikarjenje razširjeno tudi na take slučaje, kjer je popolnoma neumestno in docela napačno, se je prav kot nekak žargon frakarstva v vsem našem javnem življenju (v uradniški slovenščini, po časopisih, po zbornicah in posvetovalnicah) tako razpaslo, da bi skoraj morali obupati, ali bo še kedaj mogoče

ustaviti ta plaz nelogičnega in neslovenskega, od naših slovničarjev pa pod bandero slovanstva postavljene imperpektivnikarjenja. Nekaterim je že tako zašel v možgane strah pred preklicanimi perfektivniki, oziroma skrb za edino zveličalno izraževanje z imperpektivnikom, da se vsi zbegani že ne morejo več zadovoljiti s priprostimi durativniki, — ne — kar iterativnik jim mora ugotoviti in zavarovati obdvojneno imperpektivnost. Včasih je še našim parlamentarcem zadostovalo „stavim predlog“, zdaj že čitaš tuptam „stavljam predlog“. Včasih bi bili rekli „Čast slovenskega naroda zahteva, naj „Slovenska filharmonija“ še dalje obstoji (ostane, se vzdrži) in naj se še izpopolni“, dandanes pa pišejo: „Č. sl. n. zahteva, da obstoja „Slov. filharm“ in da se še izpopolni“. Tako čitaš n. pr. v časnikih: „Njihovi upi so tako veliki, da pomišljajo celo na zmago“ (nam. mislijo). Meniti = misliti je nedovršen glagol, sestavljenke iz njega izvedene so seveda dovršni glagoli: nameniti = v misli nakazati, omeniti = v misel vzeti, in če od teh sestavljenk potrebujemo imperpektivne oblike, moramo jih iz 4. vrste prestaviti v 5., torej „namenjati, omenjati“; pomeniti (bedeuten) = imeti pomen pa ni taka sestavljenka od „meniti“, ampak je direktna izimenska tvorba iz samostalnika „pomen“ (die Bedeutung) in je kot taka že sama na sebi imperpektivna, — pa so se vendar prav po nepotrebnem začeli pačiti z obliko „pomenjati“. — Take pleonastične tvorbe, kakor n. pr. „pomenjati“ vrhu „pomeniti“, imajo svoj vzrok — vsaj po moji sodbi — v tem, ker gine zavednost in zmožnost za naravno razločevanje perfektivnih in imperpektivnih glagolov in se tam, kjer manjka jasne zavednosti, le prerada vgnezdita dvom in bojazen, da ne zajde morda med sedanjike kak perfektiven glagol, ker imajo bojda ustrezati sedanjiku edino le imperpektivni (?). Na imenovani bojazni bazira torej pretirano imperpektivnikarjenje šolanih Slovencev bolj nego na zavestnem posnemanju prave domače narodne govore. Toda pustimo to! —

Gospod nasprotnik torej nekako prezirljivo poudarja, da meni ne odgovarja, jaz pa hočem (vsaj menda ne bo prevsiljivo) nato naglasiti, da njemu odgovarjam — seveda tudi z vabilom do čitateljev, naj sodijo „sine ira,“ toda „cum studio“ (veritatis indagandae). Odgovoriti pa moram njemu, da se zavarujem proti krivičnemu očitku, češ da vnašam neko „nedopustno subjektivno logiko.“ Gospodu nasprotniku se (naravno da) zdi, da je menda prav njegova logika objektivna dovolj in potemtakem dopustna, meni z moje strani se pa seveda tudi zdi, da je moja taka. Jaz pravim, da je med „dovolim“ in „dovolil bom“ razlika, da je „dovolim“ praesens injunktivne modalitete (= lahko dovolim, rad dovolim), „dovolil bom“ pa futurum indikativne modalitete — gospod nasprotnik pa trdi, da takega razlikovanja jezik ne pozna in da sedanjik perfektivnega glagola znači naprosto prihodnje dejanje. Tu imamo trditev proti trditvi, katera je pa prava? Kajne, oba porečeva „moja“! Prav dosledno sicer, toda do cilja to ne pripelje in trmoglav proti trdoglavu prav nič ne opravi. Poklicati morava priče in razsodnike. Jaz sem sicer mislil, da se je svoj čas pri tistem streljavkanju med bomkarji in antibomkarji to vprašanje dovolj razjasnilo, da je lahko vsak razumel, da je sedanjik perfektivnega glagola (potencial ali možnostnik) le nadomestilo pravega prihodnjika, — nekako podobno nadomestilu, ki ga n. pr. pozna v vljudnostnem tonu grščina, zamenjavajoča indikativ asertorične sodbe s potencialom problematične sodbe. Toda motil sem se; nekaterim noče to v glavo po nobeni ceni in še vedno trde, da n. pr. „dobite“ ne pomeni „utegnete (morete) dobiti,“ — ampak da pomeni „naprosto „dobili boste“, in naslanjajoč se na trditev, da je preklicani „bom“ naprosto prevod nemškega „ich werde“ — torej grd germanizem — sodijo, da se imej izražati futurum le s

sedanjikom perfektivnega glagola, in ker ima baje sedanjik perfektivnega glagola pomen futura (?), da se imej rabiti v sedanjiku edino le imperfektivni glagol, perfektivni pa da bodi iz sedanjika popolnoma izključen. Potemtakem torej zasluži „Jaz pa pojdem na Gorenjsko“ odločno prednost pred „Bom šel na planin'ce,“ samo škoda, da drobna ptičica, ki poleti z menoj, tudi s kljunčkom poti ne pokaže in s perjem sence ne naredi (napravi); to res ne more biti národna, ampak le nerodna pesem, ki pravi, da **bo** ptičica s kljunčkom pot kazala, s perjem senco delala. Kaj pravijo na to antibomkarji? — Razlaganje g. p. St. Škrabca našim nasprotnikom ni dovolj prepričevalno — ali bi bilo morda ukloniti se mu preponiževalno? — Dobro, bodi že kakorkoli. Ker domače trditve in razlaganja ne zaležejo kar nič, pokličimo kot dobri Jugoslovani na pričevanje samega Vuka Karadžića. Že nad devetdeset let je tega, ko je Vuk v svoji srpski gramatiki (LIV), ki jo je kot nekak uvod prideljal srpskemu rječniku (tiskanemu „u Beču 1818“), napisal te-le besede: Djekoji naši književnici misle, da je „dodjem, zakopam, poljubim, rečem i. t. d. buduće vrijeme; ali u našem jeziku zaista nije (a u drugome kom slavenskom narječiju može biti da je), nego je sadašnje, koje se ponajviše upotrebljava u nakloneniju soslagaatelnom i u pripovijedanju n. pr. ako dodjem, odi da zapjevamo, kad nadjem, ustani neka on sjede, stani da ti kažem, dodjem njemu pa podjem da ga poljubim u ruku, a on mi rekne itd. A buduće je vrijeme od ovi glagola: doći ću, zapjevaću, načiću sjetću kazaću poljubiću reći ću“ itd. V srbščini torej, pravi Vuk, da perfektivni glagol ni futurum, ampak — praesens — ter previdno pripomni v oklepaju „v kakem drugem slovanskem narečju morebiti da je“ — da ne bi celotno oporekel Kopitarju, ki (str. 311) pravi: „den Krainer muß es befremden, wenn er hört, daß z. B. strelim, skočim, vzdignem, umrjem, oblečem se, vmijem, pokličem, zvežem, pokažem, storim, ujamem, udarim, vržem bei den Böhmen, Russen u. a. Mit-Slaven ebensoviele Futura sind. V Kopitarjevem izrazu „und anderen Mit-Slaven“ so menda všteti tudi Srbi — in v imenu teh Vuk protestira proti trditvi, da je sedanjik dovršnega glagola futurum. „Pri nas **ne**“, meni Vuk, „pri drugih Slovanih morebiti.“ — Sicer pa pravi tudi Kopitar l. c.: Bey uns sind das lauter Praesentia (freylich perfektiwer Bedeutung, da es Praesentia von dieser Art Verbis sind) und bedeuten ich schieße (einmal), springe, hebe, sterbe & und machen ihr eigentliches Futurum mit „bodem“ (bóm), wie die Verba imperfectiva. — —

Ali vam je mogoče po zaslišanju teh prič priznati, da sedanjik dovršnega glagola ni pravi futurum, ampak samo potencialni vikarijat istinitega futura — nekako podobno, n. pr. kakor je „invictus“ (nepremagljiv, pravzaprav nepremagan) vikarijat za „invincibilis“? Jezik ne pozna vselej prave logične, trdno opredeljene točnosti, ampak dostikrat samo neko približno natančnost, ki se ne ujema do pičice z logiko, nego površno in kaj malo logično sklepa. Logika težko da bi dovolila sklepati, da je armada, ki še ni bila poražena, nepremagljiva, ali da se bo to, kar se utegne (more) zgoditi, tudi res zgodilo, — jezik pa tako površnost, tako samo približno pravilnost včasih s precejšnjo potrpežljivostjo prenaša, da ne rečem, z nojevimi želodcem prebavlja — in tako tudi dopušča, da velja potencialni vikarijat čestokrat toliko kakor pravi futurum. Nedopustno pa je iz te neredke funkcije potencialja sklepati, da bodi to splošno pravilo, da mu je ta funkcija pravotni pomen. Razlikovanje oblik „dovolim“ in „dovoli bom“ nikakor ni nekaj od moje (?) subjektivne logike v jezik vnesenega, ampak je nekaj po naravni logiki z jezikom vred vzniklega, in kadar se rabi „dovolim“ za pravi futurum, je treba

vedeti, da je to samo pod gotovimi pogoji dopusten — in precej obširno toleriran vikarijat. — Da je tale stavek „Za enkrat dovolim, če boste pa to dovoljenje zlorabili, ne bom več dovolil, bom to dovoljenje preklical“ — da je ta stavek prav razumljiv in pravilno slovenski, to mi boste, upam, priznali, priznati boste pa tudi morali, da je dovolim praesens, dovolil bom pa futurum. To je tako jasno in tako vzvišeno nad vsakim dvomom, da se zastoj izvijate in mučite, kako bi se tega priznanja ognili, kako bi to resnico utajili. Z emfazo sicer naglašate, da ste pokazali, da nisem v referatu o Vaši razpravi navel ne enega pravega dovršnega sedanjika, vprašati Vas torej moram: „Kaj pa je vendar n. pr. „dovolim“ poleg „dovolil sem“ in „dovolil bom“, če ne sedanjik? — „Dam, dovolim“, pravite, niso pravi sedanjiki, ker značijo voljo in sposobnost za dejanje, ne pa istinitega dejanja. Hm! Kaj pa naj bi bilo pri dovolitvi istinito dejanje, če ne dovolitev sama, t. j. jasni izrek, da dovolim tisto, glede česar me kdo dovolitve prosi. „Dovoljujem“, pravite, izraža vršeeče se dejanje, „dovolim“ pa sposobnost ali voljo dejanja. Koliko nepotrebne sofistike! — Če razlikujem jaz med „dovolim“ in „dovolil bom“, je to kajneda vnašanje nedopustne subjektivne logike, — če pa z dovoljevanjem izražate Vi vršeeče (NB. ne ponavljajoče?) se dejanje, z dovoljenjem pa sposobnost ali voljo dejanja — kakšno vnašanje je pa potem to? Kako se neki dejanje dovolitve vrši? To izvedeti bi mene neizmerno zanimalo. Če bi mi g. nasprotnik blagovolil prijazno in potrpežljivo (četudi brez Wundta in Delbrücka in brez drugih slavnih korifej in lingvistov) to razložiti in dopovedati, obljubim mu, da se ne bom nikoli več predrznil ugovarjati mu, da ne bom nikoli več — zaletaval se skozi odprta vrata, samo da mi zaprta enkrat odpre ter me uvede v tisto bojda jasno imperfektivnikarsko svetišče, da bom vsaj enkrat videl, kako, t. j. s kakšno obotavo in s kakšnimi ceremonijami se — dovoljenje ali dovoljevanje (?) — vrši. — Če me kdo vpraša: „Ali dovoliš (obljubiš, poveš, izprevidiš, razumeš, spoznaš)?“, mu morem na to odgovoriti samo z „da“ ali „ne“, oziroma s ponovitvijo vprašujočega glagola, to se pravi: po naši, od gosp. Peruška sicer pikro zasmehovani, pa ne še popolnoma osmešeni logiki mu morem odgovoriti le z „dovolim (obljubim, povem, izprevidim, razumem, spoznam i. t. d.)“, to pa že zaradi tega, ker se ima odgovor ujemati z vprašanjem. Ta odgovor „dovolim“ (obljubim) je tisti pravi dovršni sedanjik, ki bi ga imperfektivnikarji po vsaki ceni radi utajili. Obljubim, dovolim i. t. d. to je tisto enkratno v sami izpovedi dejanja obseženo dejanje, ki ga po naravni slovenski logiki ni mogoče drugače izraziti nego s perfektivnim glagolom, ker je dejanje samo z dotično izjavo že izvršeno. Durativnosti t. j. vršitve dejanja jaz pri teh pojmi zaslediti ne morem pri najboljši volji ne, pa naj bo potem na moji strani vzrok te nezmožnosti ali trmoglavost ali zaslepljenost ali dušna nebogljenost — to naj opomnim, da se obrne logika vsaj nekoliko proti psihologiji in ji napravi svoj poklon! — Obljubovati, dovoljevati i. t. d. meni ne zaznamuje enkratnega dejanja, ampak le ponavljanje. Obljubiti proti obljubovati, dovoliti proti dovoljevati . . . se mi zdi analogno z vreči proti metati ali streliti proti streljati i. t. d.

L. Pintar.

(Konec prihodnjič.)

